

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Merve KAYA**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali ACARAVCI**

Hatay-2019

**T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Merve KAYA**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ali ACARAVCI**

Hatay-2019

ONAY

MERVE KAYA tarafından hazırlanan “KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile *İKTİSAT ANABİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ* olarak kabul edilmiştir.

11/09/2019

Jüri üyeleri	İmza
Prof. Dr. Ali ACARAVCI (Tez Danışmanı- Başkan)	
Prof. Dr. Ünal ARSLAN (Üye)	
Doç. Dr. Cuma BOZKURT (Üye)	

MERVE KAYA tarafından hazırlanan “KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü V.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (07/11/2019)

Merve KAYA

ÖNSÖZ

Bu çalışmada genel itibariyle Türkiye’de gelir dağılımı ve küreselleşme kavramları teorik olarak incelenerek; küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisinin Türkiye’ye olan etkisi incelenmiştir.

Tez çalışmamın her aşamasında yol göstericiliği, öğreticiliği ve göstermiş olduğu sabırla değerli danışman hocam Prof. Dr. Ali ACARAVCI’ya ve her türlü manevi destek ile yardımlarını benden esirgemeyen değerli aileme ve sevgili arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Merve KAYA
HATAY-2019

KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Merve KAYA

**Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat
Anabilim Dalı,**

Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Prof. Dr. Ali ACARAVCI

ÖZET

Küreselleşme dünya ekonomisinde önemli bir pay edinmiştir. Gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi ve sosyal yaşamın insani endekslere getirilmesi oldukça değinilen bir nokta olmuştur. Birçok görüşe göre gelir dağılımının küreselleşmeyle olan ilişkisinde farklı farklı tutumlar sergilenmektedir. Gelişmiş ülkelerin küreselleşmeyle birlikte ekonomilerini güçlendirebildikleri görüşü, gelişmekte olan ülkelerin ise ekonomileri kırılganlaşmakta ve risklerini arttırmakta görüşleri savunulmaktadır. Türkiye için gelir dağılımının küreselleşmeyle olan ilişkisine değinildiğinde küreselleşme olgusunun her açıdan değişik sonuçlar çıkarttığını ve bu sonuçların ekonomiye olan etkisinin hem bireysel ve hem de toplumsal olarak ele alınacaktır. Ülkeler kendi aralarında dışa açılma, tarife oranları, kısıtlayıcı ya da korumacı politikalar ile ekonomik gelişimlerini sürdürebilmeyi amaçlamaktadırlar.

Bu çalışmada öncelikle gelir dağılımı hakkında bilgiler verilmiş, türleri ve etkileyen faktörleri incelenmiş, literatür taraması yapılmış, Türkiye ekonomisinin durumu kronolojik olarak sıralanmış ve gelir dağılımıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Son olarak ekonometrik analize yer verilmiştir. Kullanılan veriler Türkiye verilerine ait olup analizin amacı, zaman serisi analizi çerçevesinde, 1990 – 2015 döneminde gelir dağılımı ile küreselleşmenin ilişkisinin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini araştırmaktır.

Ekonomik teoriye göre küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisinin ülkelerin politikalarıyla y n verilebildiğini fakat doğrudan bir etkisinin gözlemlenemediği belirtilmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında ekonominin küreselleşme ve gelir dağılımı etkisi üzerinde doğrudan bir bağlantının kurulamadığı açıklanmaktadır. Dolaylı yollardan etkileşimlerinin ülkelerin özellikleri ve ekonomik yapılarına göre  ekil aldığı gözlemlenmektedir.

ANAHTAR KEL MELER

Küreselleşme, Gelir Dağılımı, Gelir Dağılımı Eşitsizliği, Zaman Serisi Analizi

GLOBALIZATION AND INCOME DISTRIBUTION RELATIONSHIP IN TURKEY: SAMPLE OF TURKEY

Merve KAYA

**Hatay Mustafa Kemal University, The Institute of Social Science Department of
Economics,**

Master Thesis, 2019

Supervisor: Prof. Dr. Ali ACARAVCI

ABSTRACT

Globalization has an important share in the world economy. Eliminating the injustices in income distribution and bringing social life to human indices has been a highly mentioned point. According to many views, there are different attitudes in the relationship of income distribution with globalization. The opinion of that developed countries can strengthen their economies with globalization, while developing countries' economies become vulnerable and increase their risks is defended. Referring to the relationship between globalization and the distribution of income for Turkey it will be discussed that globalization phenomenon cause different results from every angle and that these results have effect upon economy in a way of both individual and social. Countries aim to maintain their economic development through opening up among themselves, tariff rates, restrictive or protective policies.

This study provides information primarily about income distribution, its types and affecting factors were examined, literature search was made, the status of Turkey's economy ranked chronologically and tried to be associated with the distribution of income. Finally, it was given place for econometric analysis. The data used belong to Turkey's data and the purpose of the analysis, in a framework of timeline analysis, is to search for the effect of relationship between income distribution and globalization in the period of 1990 - 2015, upon income distribution inequality.

According to the economic theory, it is stated that the relationship between globalization and income distribution can be guided by the policies of the countries

but no direct effect can be observed. When the analysis results are checked, it is explained that there is no direct connection of the economy established on globalization and the impact of income distribution. It is observed that indirect interactions take shape according to the characteristics and economic structures of the countries.

KEY WORDS

Globalization, Income Distribution, Income Distribution Inequality, Time Series Analysis

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VIII
GRAFİKLER LİSTESİ	IX
KISALTMALAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME: TEMEL KAVRAMLARI

1.1. GELİR DAĞILIMININ TEMEL KAVRAMLARI	3
1.1.1. Gelir Dağılımı Tanımı	3
1.1.2. Gelir Dağılımı Türleri	5
1.1.2.1. Fonksiyonel/Faktörel Gelir Dağılımı	5
1.1.2.2. Kişisel/Bireysel Gelir Dağılımı	5
1.1.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı	6
1.1.2.4. Sektörel Gelir Dağılımı	7
1.1.2.5. Birincil Gelir Dağılımı	8
1.1.2.6. İkincil (Yeniden) Gelir Dağılımı	8
1.1.3. Gelir Dağılımı Ölçüm Metotları	9
1.1.3.1. Lorenz Eğrisi	9
1.1.3.2. Gini Katsayısı	12
1.1.3.3. Yüzde Paylar Analizi	13

1.2. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER	13
1.2.1. Nüfus Yapısı	13
1.2.2. Teknolojik Gelişme Düzeyi	14
1.2.3. Eğitim Düzeyi	14
1.2.4. Servet Dağılımı	15
1.2.5. Kayıt Dışı Ekonomi	16
1.2.6. Enflasyon Ve Ekonomik Krizler	16
1.2.7. Bölgesel/Ülkesel Gelişmişlik Farklılıkları	17
1.2.8. Küreselleşme	18
1.2.9. Ekonomik Özgürlükler	19

II.BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME: LİTERATÜR TARAMASI

2.1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI	22
2.2. KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: LİTERATÜR.....	24

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN VE GELİR DAĞILIMININ GEÇMİŞTEN BUGÜNE GELİŞİMİ

3.1. 1923-1980 DÖNEMİ	34
3.1.1. Kuruluş Dönemi (1923-1945)	34
3.1.2. Savaş Dönemi (1940-1945)	35
3.1.3. Dışa Açık Ekonomi Dönemi (1946-1960)	36
3.1.4. İthal İkameci Sanayileşme ve Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)	37
3.2. 1980-2002 DÖNEMİ	39
3.3. 2002-2018 DÖNEMİ	43

IV. BÖLÜM
GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE
EKONOMİSİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

4.1. MODEL VE VERİ SETİ	46
4.2. EKONOMETRİK YÖNTEM	47
4.2.1. Durağanlık Analizi	48
4.2.2. Eşbütünleşme Analizi	50
4.2.3. Nedensellik Analizi	51
4.3. EKONOMETRİK SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	53
 SONUÇ	 54
KAYNAKÇA	57

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Lorenz Eğrisinin Oluşum Aşamaları	10
Tablo 2: Dünyada Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Göreceli Olarak En Kötü ve En İyi Olduğu 10 Ülkenin Karşılaştırılması	23
Tablo 3: Literatür Taraması	33
Tablo 4: Modelde Kullanılan Değişkenler, Açıklamaları ve Kaynakları	46
Tablo 5: KPSS Birim Kök Test Sonuçları	50
Tablo 6: Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları	51
Tablo 7: Granger Nedensellik Analizi	52

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Lorenz Eğrisinin Grafiksel Gösterimi	10
Grafik 2: Dünya Üretiminin ve Dünya Nüfusunun Dağılımı.....	25
Grafik 3: Küresel Eşitsizlik	26
Grafik 4: 1923-2011 Kişi Başına Düşen Hasıla Değişimi	45
Grafik 5: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Düzey Grafikleri	48

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

G : Küreselleşme

GDP : Kişi Başı Gelir Dağılımı

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği

TCMB/MB : Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜSİAD : Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

GİRİŞ

Gelir dağılımının son dönemlerde yoksulluk ya da insani gelişme endeksleriyle birlikte oldukça sık bahsedildiği gözlemlenmiştir. Gelir dağılımı ve küreselleşme ilişki incelenmeye çalışılacaktır. Hayatta kaliteli bir yaşam sürdürmeyi sağlayabilmek, tüm dünyaya refah içinde yaşamayı yayabilmek için adil bir gelir dağılımının, tüketimin, dengeli piyasa şartlarının, bilinçli bir nüfusun, ülkeler arasında gelişmişlik düzeylerinin yakın olduğu ve krizlerin minimuma düşürüldüğü bir dünyanın olması gerekmektedir. Gelir dağılımı sadece iktisat biliminde değil diğer sosyal bilimlerde de önemli bir yer tutmaktadır. Milli gelirde adaleti sağlamak iktisat politikaları ve maliye politikalarının uyum içinde, kontrollü bir biçimde uygulanması ile başarı elde edilmeye çalışılmalıdır. Globalleşen dünyada bilim insanlarının çoğu ülkelerin/toplumların nasıl geliştiğinin yanında, gelişmenin etkilerinin ne şekilde yansıdığını sorgulamaya başlamışlardır. Gelir dağılımının bu sorulara hangi şekilde ve ne kadar etki edebileceğini inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Ve gelir dağılımını etkilemede küreselleşmenin hangi şekilde yön verdiğini araştırmamız ortaya çıkarmak için analizlerle desteklenerek açıklamaya çalışmaktadır.

İlk bölümümüzde gelir dağılımı hakkında bilgilendirilmeler yapılarak; türleri, ölçüm metotları ve etkileyen fonksiyonlarına değinilecektir. Gelir dağılımının adaletli olabilmesi adına bu alt başlıklar önem arz etmektedir. Hangi gelir türüne bakılması gerektiğini gelir dağılımı türleriyle ortaya çıkarmaktadır. Kişisel gelir dağılımı aralarında daha çok ön plana çıkan gelir dağılımı türü olabilir. Ülkeleri incelerken ise bölgesel/ülkesel gelir dağılımının detayları kullanılacaktır. Gelirin nasıl dağıtıldığına dair bir veri oluşturmak istenildiğinde ölçüm metotları devreye girmektedir. Çalışmamızda daha çok Lorenz eğrisi ve Gini Katsayısı metotları açıklanacaktır. Etki eden faktörlerden küreselleşme en yoğun şekilde anlatılmaya çalışılacaktır. Küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisi tek bir boyutta ele alınamamaktadır. Küreselleşmenin gelişmiş ya da az gelişmiş ülkelerde farklı sonuçlar oluşturduğunu gözlemlenmektedir. Küreselleşme birçok iktisatçıya göre gelir dağılımında doğrudan etkide bulunamamaktadır. Ülkelerin ekonomik yapılarına bağlı olarak, uluslararası ticarete girmeye yeterli gücünün olup olmadığı; tarife kotalarıyla, yabancı para birimi karşısındaki duruşuyla, toplumun satın alma gücüyle,

dış ticaret hadleriyle, ulaşım ve haberleşme kanallarıyla vb... konularla ortaya çıkmaktadır. Daha sonra dünyadaki gelir dağılımı eşitsizliği ile küreselleşmenin nasıl etkileşimlerinin olduğunu yapılan çalışmalar incelenerek ele alınmıştır. Bu çalışmalarda kullanılan yöntem, araştırılan dönem ve elde edilen sonuçlar tablo halinde gösterilecektir. Sonraki bölümümüzde ise gelir dağılımının Türkiye ekonomisi içerisindeki tarihsel gelişimi geçmişten bugüne incelenmeye çalışılmış olup, etkileri ve sebepleri tartışılacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'nin kuruluşundan başlayarak ekonomisinin ülkede nasıl geliştiğini, hangi olaylarla kırılganlıkların arttığını, sonrasında nasıl güçlendiğini ve korumacı politikaları ne denli uyguladığını tarihsel bir sıralamayla aktarılmaya çalışılacaktır. Bu süre zarfını 1923–1980, 1980-2002 ve 2002-2018 dönemleri olarak üç ana başlık altında ele alınacaktır. Son olarak gelir dağılımının küreselleşme ile olan ilişkisi üzerine ekonometrik bir analiz yapılacaktır. Zaman serisi analizi kapsamında oluşturulan modelimiz Johansen eş bütünleşme ve KPSS birim kök yöntemleriyle test edilecektir. Ayrıca hata terimi ile genişletilmiş Granger Nedensellik Analizi'ne uygulanarak değişkenler arasında ilişki tespit edilecektir.

I. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME: TEMEL KAVRAMLARI

1.1. GELİR DAĞILIMININ TEMEL KAVRAMLARI

Bu bölümde gelir dağılımının, küreselleşmenin ve ekonomik özgürlüklerin bilimsel çerçevede tanımları, ekonomiye yönelik olumlu ve olumsuz katkıları incelenecektir. Ayrıca bu kavramların birbirleriyle olan ilişkileri ele alınarak açıklamaya çalışılacaktır.

1.1.1. Gelir Dağılımı Tanımı

Gelir dağılımı ülkelerin kalkınması, büyümesi, sosyal refah artışı için büyük önem arz etmektedir. Gelirin adaletli dağılımı büyümeyi ve yoksulluğu büyük ölçüde etkilediği varsayılmaktadır. Gelir dağılımının öneminin daha iyi anlaşılabilmesi için nasıl bir dağılımın olduğuna da dikkat etmek gerekecektir. Bölümümüzde gelir dağılımının kabul görmüş tanımlarına değinilecektir.

Bir ülkede belirli bir zaman diliminde oluşturulacak olan milli gelir için o zaman diliminde ülkedeki kişiler veya üretimde görev alan üretim faktörleri arasındaki gelirin dağılımına gelir dağılımı denir şeklinde açıklanmıştır (Dinler; 2007).

Gelir dağılımının bir başka tanımı; gelir dağılımı, ülkedeki toplam gelirin, nüfusun aynı oranındaki kesimin gelirin belli bir oranından aynı dağılımı alması olarak ifade edilmektedir ya da büyük bir pasta gibi düşünülerek kişilerin bireysel veya aile olarak her birine paylaştırılan diliminin büyüklüğü bakımından dağılım şekli denilebilmektedir (Karaman, 1987: 1).

Gelir dağılımı, iktisat politikasının gelişmesi ve ileriye gitmesindeki en temel itici güçlerden birisidir. Ricardo, bu konuda vurgusunu politik iktisattaki temel problemin gelir dağılımını düzenleyen kuralların oluşturulup kesinleştirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Hatta Ricardo'nun modeli, sermaye birikiminin ve bölüşümünün birbirleri ile olan bağlantıları üzerine kurulmuştur. Özellikle Malthus ve Ricardo'nun temellerini oluşturdukları pozitif iktisat kuramında çareler aranması gereken sorunlardan birisi de, toplam gelirin toprak rantı, kar ve ücret arasında nasıl bölüşürüleceği idi. Kar, sermaye birikiminin kaynağını oluşturmakta, sermaye birikimi ise bölüşümü ve dolaylı olarak karı belirleyerek döngü halindedir. Ricardo ve Marx, var oldukları döneme göre daha ileriye görerek sınırlamaları zorlamaktadırlar. Bunu ifade edebilmek için; hem Marx'ta hem de Ricardo'da kapitalist sistemi oluşturan faktör, bölüşüm ve birikimin birbirleriyle olan bağlantıları olmaktadır. Ricardo'da bu bağlantılar rant - kar, Marx'ta ise bu bağlantılar ücret - kar ilişkisiyle ortaya çıkmaktadır. Her iki denklemde de kar ana faktördür, yani kapitalizmde üretim güçlerinin artarak güçlenmesini, ilerlemesini sağlamaktadır. Ricardo'da rant, Marx'ta ise kapitalizmin yani ücretlerin içsel dinamiği olan karı ve zamanla üretim güçlerinin ilerlemesini kısıtlamaktadır (Akyüz,1977:3-6).

Gelir dağılımı tanımından tekrar bahsedecek olursak, bir ekonomide bir yıl içerisinde ortaya çıkarılan gelirin bireyler, aileler veya üretim faktörleri arasında ne şekilde, nasıl paylaştırıldığını gösteren bir araç olmaktadır. Bu özellikler dahilinde belirlenmiş en önemli iki husus kişisel gelir dağılımı ve fonksiyonel gelir dağılımıdır. Üretim faktörleri arasında gelirin bölüşülmesi fonksiyonel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır. Gelirin hangi üretim faktörüyle karşılandığı dikkate alınmaksızın, yani kar, ücret, rant ve faizin ayrımları yapılmaksızın, sosyo-ekonomik tarzlara, bölgesel durumlara, yaş ve cinsiyetlere göre değerlendirilen faktörler kişisel gelir dağılımı olarak adlandırılmaktadır (Eğilmez, 2010: 212). Bir sonraki başlığımızda gelir dağılımı türlerinden detaylı bir şekilde bahsedilecek ve bilgilendirmeler yapılacaktır.

1.1.2. Gelir Dağılımı Türleri

Zaman için gelir dağılımı çeşitlendirilmiş ve bu çeşitliliğe göre etki alanlarının da farklı farklı olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde, gelirin dağılımı için büyük önem arz eden ve ülkelerin durumlarına göre gelir dağılımının türlerinin nasıl gerçekleştiğinden bahsedilecektir.

1.1.2.1. Fonksiyonel/Faktöriyel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel dağılımda farklı farklı üretim faktörleri için, üretim fonksiyonlarına bağlı olarak değiştiği, üretim fonksiyonlarının da bir parçası olan toprak rantı, ücret, faiz ve kar oranlarının milli gelirdeki paylarının birbirinden ayrı ayrı olmasına neden olmuştur. Yani fonksiyonel/faktöriyel gelir dağılımı emek, sermaye, toprak ve müteşebbis gibi üretim faktörlerinin, toplam gelirin içinde hangi miktarlarda dağıldığını belirten bir gelir dağılımı türüdür.

Fonksiyonel gelir dağılımının öncelikle gelirin, mülkiyet ve emek gelirleri arasındaki paylaşımı olarak bahsedildiği bilinmektedir. Geniş bir bakış açısına sahip olduğu görülen bu ifade sadeleştirilerek, emek gelirlerinin kendi içlerinde bazı gruplara; ücret, maaş ve yüksek yönetici gelirleri olarak ayrılmasına, mülk gelirlerinin ise kendi içlerinde bazı gruplara; rant, faiz ve kar olarak ayrı belirtilmesine yol açmaktadır (Uysal, 2007: 250-252).

1.1.2.2. Kişisel/Bireysel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, gelirin nasıl şartlarda, nerede ve hangi koşullar altında elde edildiğini değil, sadece kişilerin/bireylerin belirli bir sürede kazandıkları gelir oranını göz önüne alarak değerlendirmektedir (Uysal, 1997: 8). Kişisel gelir dağılımı hakkında yapılan araştırmalarda, bir ülkede kısıtlı bir zamanda yaratılan tüm gelirin

hanelerin ya da kişilerin kendi aralarında ne şekilde paylaşıldığının ortaya konulması, yine bu araştırmalarda hanelerin sosyal ve ekonomik yapı taşlarında zaman içinde meydana gelen değişikliklerin belirtilmesidir. Ayrıca ülkelerin gelir eşitsizliklerinin karşılaştırılması, sosyal refah seviyelerinin tespit edilmesi gibi etkenlerde oldukça önemlidir. Ekonomik eşitsizliklerin önemli bir göstergesi olarak ve hane halkları arasındaki oluşmuş gelir eşitsizliklerinin saptanması da bu dağılım türünün temel hedeflerindendir (DPT, 2001: 4).

Bu gelir dağılımı türü, ülkenin milli gelirinin o ülkedeki nüfusu oluşturan kişiler tarafından nasıl pay edildiğini gösteren dağılım çeşididir. Toplam milli gelirin, ülke nüfusuna bölünmesiyle birlikte ortaya çıkan kişi başına düşen milli gelir, bu dağılımın amacına ait kriter şeklidir. Bir başka kriter ise ülke nüfusunun en az geliri olan grup ile en fazla geliri olan gruba doğru, beş eşit gruba ayrılmasıyla ve ayrılan eşit her gruba ait milli gelirlerin hesaplanmasıdır. Gruplar için denk gelecek milli gelirin toplam milli gelire olan yüzdesine düşecek paylar hesaplanarak beş grup arasında karşılaştırma yapılmaktadır. Özellikle belirtilmesi gereken ise bu dağılım türünde esas kişiler eşitmiş gibi düşünülerek, sınıf farklılıkları göze alınmamaktadır. Bu hesaplamanın sonucunda en az gelire sahip %20'lik gruba en fazla gelire sahip %20'lik grup arasındaki fark çoksa gelir dağılımı eşitsizliğinin varlığından bahsedilmektedir (Kuştepe, 2004: 147).

1.1.2.3. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımını oluşturan şey bir ülkedeki farklı alanlarda yaşayan insanların milli gelirden edindikleri paylar da farklılık gösterdiğinde aradaki fark olmaktadır. Bütün bu farklılıkların sonucu da bölgelerdeki gelir dağılımının farklı olmasına neden olmaktadır (DPT, 2001: 28). Bölgesel gelir dağılımı türünde farklılığı ortaya çıkaran önemli etkenler ise arazi şartları ve iklim koşullarının özellikleri, sosyolojik etkiler, hizmet kurumlarının ve sanayi kuruluşlarının gelişme ya da ilerleme düzeyleridir (Uysal, 2007: 251-252). Bölgeler arasındaki sosyoekonomik değişiklikler, kapsamlı bir şekilde, bölgeler arasındaki hizmet, sanayi, tarım, ticaret, eğitim, sağlık (DPT, 2001: 28; Karataş, 2004: 32), haberleşme,

ulaşım, demografik ve sosyal göstergeler açısından aralarındaki farkların varlığından kaynaklanmaktadır.

Bölgesel gelir dağılımındaki dengesizliklerin ortadan kaldırılması hususu en okta gelişmekte olan ülkeler için büyük önem arz etmektedir. Çünkü bölgesel gelir dağılımının gösterdiği farklılıklar ile birlikte yurtiçi-yurtdışı g ler, yapısal bozulmalarla birlikte çarpık kentleşme, kamu hizmetleri ve maliyet oluşturarak artan alt yapı çalışmaları gibi problemleri de birlikte getirmesidir.

1.1.2.4. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı ekonomilerin temel yapı taşları olan üç temel sektörün gayri safi milli hasılda hangi miktarda var olduğunun değerlendirerek gösterilmesidir. Kalkınma safhalarını yaşayan ekonomi, genel olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörü olarak ayrılmışlardır (Pınar, 2007: 308). Sektörel gelir dağılımının incelenmesi ülkelerin gelişmiş ya da gelişmekte olan seviyeleri hakkında fikir vermektedir. Detaylandırmak gerekirse milli gelirin sosyal ekonomiye nasıl bir katkı sağlayacağını, hangi sektörlere daha önem verilerek yatırımlar yapılacağını veya devletin milli gelir dağılımının adaleti sektörler arasında nasıl olduğunu veri şeklinde tarım, sanayi ya da hizmet sektörünün milli gelirden aldığı pay ile belirtildiği söylenmektedir. Örneğin az gelişmiş ülkelerde tarıma dayalı bir ekonomi olduğu için tarım sektörünün milli hasıladan edindiği pay oldukça fazladır. Gelişmiş ülkelerde ise ekonomi sanayileşmesinde ileri boyutlara ulaşarak hizmet aşamasına geçmesinden dolayı tarım sektörünün milli hasıladan edindiği pay oldukça az olmaktadır (Türkiye Kamu-Sen, 2010).

1.1.2.5. Birincil Gelir Dağılımı

Devlet, piyasada üretim faktörleri için gelirin dağıtılmasındaki müdahalede bulunma şekli yasal düzenlemeler yapma yoluyla gerçekleşmektedir. Şöyle ki devlet, asgari ücret yasası, sermaye mülkiyetinin değiştirilmesiyle ilgili yasal düzenlemeler yapabilir ve bu da birincil gelir dağılımını oluşturmaktadır. Birincil gelir dağılımı, yani üretim faktörlerinin milli hasıladan elde ettikleri paylar, emek piyasasında yapılan yasal değişiklikler ve kurallar ile köklü bir şekilde değiştirilebilir ve piyasanın kendi halinde seyrettiği durumdan daha adaletli bir gelir dağılımı oluşturulmaya çalışılmaktadır (Ataç ve diğ, 2007: 44).

1.1.2.6. İkincil (Yeniden) Gelir Dağılımı

İkincil gelir dağılımı, bireylerin üretim faktörlerinden elde ettikleri ilk gelir ile nihai gelir arasındaki farktan ortaya çıkmaktadır. Kamusal yatırımlar, kamu harcama tutarları, yeni bir verginin yürürlüğe koyulması, vergi oranları zam ve indirimleri taban(asgari)-tavan fiyatların belirlenmesi, tarımın destekleme yollarının belirlenmesi vb. yaptırımlar ve uygulamalarda gelir dağılımında farklılıklara gidilmesine yol açmaktadır. Burada devletin önemini ile bir kez daha karşı karşıya gelinmektedir. Devletin yaptığı tüm harcamalarla, elde ettiği tüm gelirlerle ve aldığı her kararla kontrollü sıkı tutarak gelir dağılımına müdahale ettiği anlamı çıkarılmaktadır. Bu uygulamalarda yoksulluğa da önem verilerek, sosyal-refah devleti olma anlayışı açısından gelir dağılımı adaletsizliğini minimuma düşürmeye çalışmalarının yapılması gerektiği belirtilmektedir (Çalışkan, 2010: 94).

Yeniden gelir dağılımı, gelirin oluşumu ve gelirin nasıl kullanıldığı arasında; gelirin, farklı gruplar ve tabakalarda yeniden yani tekrardan paylaşılması ile ilgili konuları kapsamaktadır. İkincil gelir dağılımında müdahale etmeye çalışan kamu ekonomisi gelirin yeniden dağıtımının düzeltilmesi için fonksiyonel gelir dağılımının değil de bireysel gelir dağılımının yani kişilerin gelir düzeylerinin, yaşam standartlarının üzerinde durmaktadır (Öncel, 1982: 2). Bu yeniden dağılım hakkında,

müdahale araçlarının ya piyasayla ya da devlet aracılığıyla olduğu bilinmektedir. Bu müdahale ile göreceli fiyatlar ve/veya mali ve iktisadi sistemde ortaya çıkan değişimler gerçekleşmektedir (Boratav, 1991: 26). Kamu ekonomisinin bir görevi olarak beklenmektedir, çünkü piyasa ekonomisine bırakılmış bir gelir dağılımı için adaletin olmadığı konusu genel çerçevede kabul görmüş bir inanıştır. Bu görüşler için gelir dağılımını düzelterek ve sosyal refahı maksimize ederek kamu ekonomisinin en temel görevlerindendir, böylece ekonomide kamunun rolünün olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.3. Gelir Dağılımı Ölçüm Metotları

Gelir dağılımında en önemli konu olarak ele alabileceğimiz, gelir dağılımı eşitsizliğinin hangi şekilde ölçülebileceğidir. İktisat literatüründe gelir dağılımı adaletsizliği ölçümünün yapılması için birçok metot kullanılmıştır. Bu metotlardan bahsedecek olursak, gelirin hangi şekilde bölüştüğü tartışmasında en genel yöntem olarak Gini Katsayısı ve Lorenz Eğrisi kullanılmaktadır. Bunların yanı sıra literatürde kullanılan başka ölçümlerin yapılması adına metot olarak; Yüzdelik Dilimleme Yöntemi, Dalton-Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü, Göreceli Ortalama Mutlak Sapma, Standart sapma, Değişim katsayısı (Coefficient of Variation), Aralık ölçütü ve Değişim aralığı bulunmaktadır. Bu bölümde Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısının nasıl hesaplandığından ve bunların kullanım alanlarından bahsedilecektir. Grafiklerde ya da tablolarda Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı birbirleriyle bağlantılı bir şekilde gösterilmektedir.

1.1.3.1. Lorenz Eğrisi

Amerikalı istatistikçi Max Lorenz'in 1905 yılında geliştirdiği Lorenz Eğrisi diğer adıyla Yoğunlaşma Eğrisi olan gelir dağılımı adaletsizliği gösteriminde sıklıkla tercih edilen ve genellikle gelir dağılımı adaletsizliği ölçütlerinin hesaplanmasında temel alınan geometrik göstergelerden oluşan bir şekildir (Gürsel ve diğ., 2000: 176;

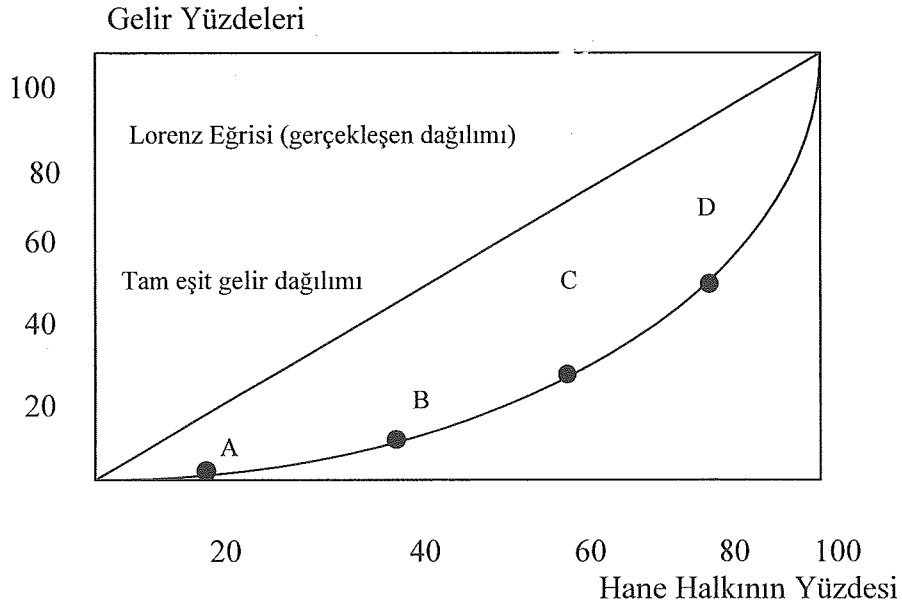
Öztürk ve Göktolga, 2010: 10). Lorenz eğrisi gelir seviyelerini, bireysel ya da grup bazlı nüfusun gelir miktarlarını, totaldeki gelirin ve totaldeki nüfus oranlarını, dağıtılmış gelirin nasıl ve ne yönde olduğunu, nüfusun toplamına karşı gelirin toplam değerinin karşılaştırılması gibi birçok açıdan ele almaktadır. Aynı zamanda gelir ya da varlığın bireysel açıdan dağılımındaki adaletsizliği belirtmek için tercih edilen bir grafiktir (Çelik, 2004: 60).

Tablo 1
Lorenz Eğrisinin Oluşum Aşamaları

Aşamalar	Operasyonel İçerik
1	Gelir seviyelerini baz alan gelir dağılımı sıralaması
2	Bireylerin ve toplam nüfusun gelir miktarlarını belirlemek
3	Kümülatif gelirin ve toplam nüfusun miktarını belirlemek
4	Dağılmış eş gelir doğrusunun şeklinin belirlenmesi
5	Nüfusun kümülatif payı ile gelirin kümülatif payının belirlenmesi

Kaynak: Bellu ve Liberati, 2005: 4

Grafik 1
Lorenz Eğrisinin Grafikselsel Gösterimi

Kaynak: Karakayalı, 2005: 91

Grafik 1' deki gibi, yatay ekseninde bulunan alttan yukarıya doğru hane halkı yüzdelerinin, dikey ekseninde ise bunların milli hasıladaki yüzde paylarının gösterilmesiyle oluşmaktadır. Grafiğe göre tam eşit bir gelir dağılımının olması için, 0-100 aralığındaki düz ve çapraz (diyagonal) bir çizgiyle gösterilmelidir. Böyle bir çizgi, belirli hane halkı yüzdesinin milli hasıladan da eşit miktarda bir pay aldığı anlamına gelmektedir. Buna karşılık, yüzde nüfus gruplarının(hane halkı yüzdelerinin) milli hasıladan almakta oldukları payları gösteren noktaların birleştirilmesinden toplumun esas Lorenz eğrisi elde edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, mutlak eşitlik çizgisi ile gerçek gelir dağılımını gösteren Lorenz eğrisi arasındaki alan gelir dağılımı eşitsizliğinin ölçüsünü ifade etmektedir. Bu ifade edilen alan ne kadar büyürse yani Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik çizgisinden uzaklaşması ne kadar fazlaysa, gelir dağılımındaki eşitsizlik o derece artar, ne kadar küçülürse yani eğrinin mutlak eşitlik çizgisine yaklaşmasıyla eşitsizlik o derece azalacaktır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi, gerçek Lorenz eğrisi olarak düz ve çapraz çizgi tam olarak çakışmış olsaydı, bu boşluk tamamen kaybolacak ve ancak ideal koşullarda düşünülebilecek olan mutlak gelir eşitliğine ulaşılmış olacaktır (Karakayalı, 2005: 91).

Grafikte tamamıyla eşit bir gelir dağılımı, düz ve köşeden köşeye devam eden çapraz çizginin gösterimiyle oluşmaktadır. Toplumda gelirin nasıl ölçüt olabileceği eşit veya eşitsizlik şeklinde dağıldığını göstermek için en sık kullanılan yöntem Lorenz Eğrisi'dir. Grafik 1'de görüldüğü üzere dikey ekseninde milli gelir yüzdelerinin, hane halkı yüzdelerinin ve yatay ekseninde en alt kısımdan yukarı doğru nüfus yüzdelerinin gösterilmesiyle elde edilmektedir. Bununla beraber çizgi, belirli nüfus yüzdesinin ulusal gelirden eşit miktarda pay aldığına da göstermektedir. Grafikte nüfusun en alt 20'lik diye belirtilen grubun gelirin yüzde 20'sine sahip olması, yüzde 40'lık diye belirtilen grubun ise gelirin yüzde 40'ına sahip olması vb. gibi durumları belirtmektedir. Buna karşılık, yüzde nüfus gruplarındaki ulusal gelirden alınan miktarların oranlarını gösteren noktaların birleştiği yerde toplumun esas Lorenz eğrisinin şekline ulaşılmaktadır (Seyidoğlu, 2006: 409).

1.1.3.2. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, Lorenz eğrisinin anlaşılmasının kolaylaştırılması ve görsel olarak ifade edilmesinde kullanılan bir katsayıdır. Detaylı anlatımda Gini katsayısı, Lorenz eğrisi ile köşeden köşeye çapraz giden yani eşit dağılımın gösteriminde kullanılan doğru ile arasındaki alanın 45 derecelik eğrinin altındaki oluşan üçgenin alanına oranıdır (DPT, 2001: 7, Öztürk ve Göktolga, 2010: 11). Başka bir ifade ile eşit dağılım doğrusuna aynı zamanda eş bölüşüm doğrusu da denmektedir ve Lorenz eğrisi arasında kalan alanın oranına, eş bölüşüm doğrusu aşağı tarafında kalan üçgenin alanın oranlanması olarak gösterilmektedir (Gürsel ve diğ., 2000: 178; Öztürk ve Göktolga, 2010: 11).

Corrado Gini tarafından 1912 senesinde önerilmiş ve ortaya konulmuş olup, en yaygın kullanılan ölçüt gelir eşitsizliği ölçütüdür. Yani Gini katsayısı hakkında, Lorenz eğrisi ile mutlak eşitlik(45 derecelik eğri) doğrusu arasındaki alanın, mutlak eşitlik(45 derecelik eğri) doğrusu altında kalan alana oranıyla ifade edilmektedir. Gini katsayısı 0 ile 1 arasındaki değerleri almaktadır. Gelir dağılımının tamamen eşitlendiğinden bahsedilebilmesi durumunda Gini katsayısı 0'a eşit olmaktadır, gelir dağılımının eşitsizliği had safhadaki durum içinse Gini katsayısı 1'e eşit olmaktadır (Malan, 1998: 11).

Gini katsayısı bazı noktalarda da eleştiri almaktadır. İlk eleştiri olarak ele alabileceğimiz şey; Gini katsayısı, gelirlerine göre gruplara ayrılanlar arasındaki gelir akışlarının etkisi altında kalmaktadır. Gini katsayısı dilimleme tekniğiyle alt ve üst dilimlerin farklarını ve elde ettikleri gelirlerin farklılıklarını boyut olarak göstermektedir, buna rağmen nüfusun hepsi için gelir eşitsizliği ortalama verilerini de göstermektedir. Gini katsayısı incelendiğinde net bir şekilde anlaşılamayan eşitsizlikler alt ya da üst dilimlerin arasındaki fark sayesinde görülebilmektedir (Çelik, 2004: 63, 64). Bunun yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi objektif bir ölçüt olmasına rağmen, alt/üst gelir düzeylerindeki yoğunlaşmaları dikkate almadığından bahsedilmektedir (Aktan ve Vural, 2002: 16).

1.1.3.3. Yüzde Paylar Analizi

Gelir dağılımının detaylı bir şekilde gösterimini sağlayan bir diğer ölçüttür. Yüzde paylar analizini yaparken gelir ve nüfus yüzdelerine paylara bölünmelidir, en düşük seviyeden en yüksek seviyeye doğru kümülatif olarak sıralama yapılır ve nüfusun yüzdelerine paylarında gelirin ne kadar kısmının elde edildiği bulunur. Bu yüzdelerdeki bireyler veya hane halklarının toplam gelirden edindikleri paylara göre, son %20'lik veya %10'luk veya %1'lik grubun toplam gelirden edindiği pay/ İlk %20'lik veya %10'luk veya %1'lik grubun toplam gelirden aldığı pay formülünden hesaplama yapılır. Yukarıdaki bahsedildiği gibi bu yöntemin kullanımında çoğunlukla %20'lik ya da %10'luk ve hatta gelirlerin en yüksek gelir grubunda gittikçe toplanarak oluşan %1'lik dilimler de kullanılmaktadır. En fazla gelir elde eden grubun, en az gelir elde eden gruptan kaç kat daha fazla gelirden edindiği miktarının olduğunu gösterir (TUIK, 2011).

1.2. GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Gelir dağılımının yapısal işleyişi ve oluşumu hakkında fikir sahibi olabilmek için gelir dağılımını belirleyen faktörlerden bahsetmek gerekmektedir. Gelir dağılımının etkileyicisi ve sebebi birçok faktör olmasına rağmen burada öne çıkan faktörlerden bahsedilmeye çalışılacaktır.

1.2.1. Nüfus Yapısı

Ülkenin demografik yapısının, hem ülkenin hem de bölgelerin gelir seviyesinin belirlenmesinde önemli bir etkisinin olduğu ifade edilmektedir. Özellikle bölgede nüfus artış hızının yüksek olması, gelir dağılımı yapısını olumsuz yönde etkileyen faktör olarak kabul edilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, nüfustaki artış ivme düzeyinin aynı oranda milli gelir artış ivme düzeyinin

sağlanabilmesiyle, gelir dağılımındaki adaletin dengeli bir seviyeye getirilmesinde önemli olduğu belirtilmektedir (Ersungur, 2002). Ayrıca artan nüfus yapısıyla birlikte ülkedeki istihdamın nüfusu karşılayamaması durumunda, ülkedeki zengin – yoksul farkının daha da derinleşmesi beklenmektedir.

1.2.2. Teknolojik Gelişme Düzeyi

Ekonomik ve sosyal yaşamda en köklü değişiklikleri yapan unsur teknolojidir. Teknoloji gelişiminin, üç toplumsal aşama ile günümüze kadar geldiği ifade edilmektedir. Toplumlardan tarihimize en yakından en uzağa doğru bahsedecek olursak. Üçüncü toplum, sayısal verilerin girişleriyle bilgileri geliştirerek, matematiksel hesaplamalara ve muhasebe sistemlerine önem veren, her türlü bilgiyi ve özellikli yani kaliteli insan kaynaklarını odak olarak benimseyen ve pazar ekonomisine iletişim kanallarıyla direkt erişebilen bilgi toplumundan söz etmektedir. İkinci toplum, buhar makinesinin icat edilmesi veyahut sanayi devriminin başlangıcı ile üretim sürecinin kolaylaşarak kitlesel/toptan şekle getirildiği, mesleki uzmanlaşmanın önem kazandığı, Fransız devrimi ile sosyal ve kültürel aktivitelerin geliştiği, fiziksel imkanlar olarak pazarlara ulaşabilen endüstri toplumudur. Aslında ilk yaşanan birinci (öncü) toplum ise, insanların göçebe hayat tarzından yurtlaştığı, yani yerleşik hayata geçtiği, pazarlarına erişimleri ise çevredeki ulaşımı kolay köyler ve bölgelerle sınırlı olduğu kısıtlı tarım toplumudur (Taşcı, 2007: 317-318). Teknolojik gelişmeye önem veren ve ilerlemeleri takip etmeyi aksatmayan ülkeler genelde gelişmiş ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve bu gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı adaleti için devlet hem kendi eliyle hem de özel sektör eliyle dağılımı sıkı bir şekilde kontrol altında tutmaktadır.

1.2.3. Eğitim Düzeyi

Eğitimin pek çok yararı olmakla birlikte; iktisadi ve iktisadi olmayan veya bireysel ve toplumsal olarak ifade edildiğinde farklı şekillerde etkisini

göstermektedir. Örneğin bireylere eğitim, daha prestijli bir iş ve ömür boyu daha fazla bir kazanç, daha tatminkar ve doygun bir aile yapısının olmasını, sosyal ve kültürel çevrelerinin daha fazla zenginleştirebilme ve etraflarındaki dünyaya daha da katılım sağlama duygusuyla, yaşam kalitesini arttırabilme ile fayda sağlamaktadır (Coombs ve Hallak, 1987: 8). Eğitim seviyesi ülkeler için gerek kalkınma gerekse gelişmişlik seviyeleri için oldukça önem arz etmektedir. Eğitimsiz bir toplumda mutlu bireylerden bahsedilemez ve o toplum kaosu içinde yaşama savaşı vermek zorunda kalacaktır. Özellikle gelişmiş ülkelerde, genç nüfusun belli tecrübeleri ve yetkinlikleri kazanabilmesi için mesleki ve genel eğitimlerini en kaliteli şekilde almaları gerekmektedir. Böylece yaşam koşullarının iyileştirilmesinden ötürü ortalama yaşama süreleri 65 yaşının üzerine rahatlıkla çıkabilmektedir (Şerbetçi, 2014: 98). Bir başka açıdan bakıldığında bütün olarak toplum; kaliteli yaşam koşullarına erişebilmek, daha hızlı büyüeyebilen ve gelişmiş ekonomide var olmak ve insanların içindeki yeteneklerinin becerilerinin üst düzeylere çıkarabilmek amacıyla kültürel zenginliklerle fayda sağlayabilir ve bunu ancak eğitimle başarabilmektedir.

1.2.4. Servet Dağılımı

Servete sahip olan bireyler, serveti olmayan bireylere kıyasla daha kolay kazanç elde edebilirler. Dünyanın adaletsizliğinden mi bahsedilir yoksa sistemin adaletsizliğinden mi bahsedilir bilinmez. Gelir seviyesi ile servet sahipliği arasında doğru orantılı bir ilişki olmasından ötürü, gelir dağılımında eşitliği sağlayabilmek için servetten elde edilen gelirlerin devlet tarafından kontrol altına alınarak vergilendirilmesinin ağır bir şekilde olması gerekmektedir (Ulusoy, 2003: 264). Servet sahibi kişilerin fırsatlara daha yakın olduğunu ve bu şekilde gelirlerindeki artışı rahatlıkla sağlayabileceklerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Adaletli bir gelir dağılımının söz konusu olması için servet sahiplerinin daha fazla vergi ödemesi ve bu vergilerin tüm topluma hizmet etmesi gerekmektedir.

1.2.5. Kayıt Dışı Ekonomi

Gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelerin sosyo-kültürel, iktisadi ve hukuksal alanlarda iyileştirilmeye gidilmesi ve desteklenmeye çalışılması açısından ihtiyaçları olduğu her daim söylenmektedir. Kural(kayıt) dışı ekonomi, gelir adaletsizliğini büyük oranda oluşturmakta ve yıldırma politikası olan yüksek oranlı vergilendirme, yüksek enflasyon oranları, köyden kente doğru yaşanan göç akımları ile beraber gelen işsizlik çıkmazı gibi aksiyonlardan güç aldığı belirtilmektedir. Bireyler açısından ise, tasarruflarını muhafaza etme amaçlı gelirlerinin bir bölümünü beyan etmekten kaçınmak ve vergi borcu beyanlarını bahsedildiği üzere eksik bir şekilde sunmak daha makul görünmektedir. İşte burada devreye giren önemli noktalardan birisi de devlet otoritesinin ve ülke düzeninin sağlanması amaçlı çıkarılan vergilerin, tam olarak toplanabilmesidir. Bu sebeplerden ötürü GSMH (Gayri Safi Milli Hâsıla) dışındaki diğer gelir kalemini oluşturan, ekonomik faaliyetleri gösterdiği söylenen bu kavrama kural (kayıt) dışı ekonomi denmektedir (Akkoç ve Demir, 2011: 2).

1.2.6. Enflasyon Ve Ekonomik Krizler

Ülkelerin yapısal olarak ekonomilerinin bozulmasında iki temel unsur bulunmaktadır. Unsurlardan ilk sorun; enflasyon oranlarıyken, diğer sorun ekonomik krizler olarak ifade edilmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin giderek artmasında rol alan bu iki temel sorun yapısal bir bozukluğa sahip olmaktadır (DPT, 2001: 62).

Hane halklarının satın alma güçlerindeki değişiklikler gelişmekte olan ülkelerde, genellikle enflasyondan kaynaklanmaktadır. Düşük enflasyon oranıyla birlikte alt gelir gruplarının kamu transferlerinde reel değeri arttırılacaktır. Enflasyon oranının azalması kaynakların tekrar olarak dağılımına sebep olacak ve düşük gelirli ailelerin/bireylerin satın alma paritesini arttıracaktır (Aninat, Eduardo ve diğ. 1999). Yüksek gelir gruplarının enflasyonist ortamda kendi çıkarlarını koruyacak birikimlere sahip olması, alt gelir gruplarınınsa fiyat artışlarıyla eşit dereceli olarak

gelirlerini arttırma imkanlarına sahip olamamaları ve elde ettikleri reel gelirlerinin düşmesiyle birlikte enflasyon, emekten kazanç elde edenler için kişisel gelir dağılımında oldukça negatif sonuçlara sebebiyet vermektedir. Sonuç olarak enflasyonun gelir dağılımına bozucu ve negatif bir etki yarattığı anlaşılmaktadır (Pehlivan, 2009: 28).

Krizlerin etkileşim içinde olduğu alanlar çoğunlukla işgücü piyasası, sağlık, eğitim-öğretim, yaşam standartları ve sosyal yardım gibi çeşitli alanlardır. Ekonomik krizlerinse finans piyasalarını ve reel sektörleri temel alarak etki kurmasıyla, gelir dağılımında adaletsizliği arttırmaktadır. Tabi krizler, sosyal ve ekonomik etkileri beraberinde getiren büyük bir çevreyi kapsamış olarak karşımıza çıkmaktadır. Krizlerle oluşturulmuş negatif etkilerden ötürü bu çevrelerde de bir takım kısıtlamalar ve sınırlandırmalara gidilmesi gelir dağılımında ve yoksulluktaki gösterge değerlerini negatif bir şekilde etkilemektedir (www.ekodialog.com).

1.2.7. Bölgesel/Ülkesel Gelişmişlik Farklılıkları

Gelişmişlikte insancıl açıdan bakıldığında bireylerin; kültürel, toplumsal, siyasal ve ekonomik haklarıyla tercihlerinin çoğaltılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ülkelerin ya da bölgelerin gelişme seviyeleri açıklanmaya çalışılırken, iki çeşit gelişimin sağlanabileceğine dikkat çekilmektedir. Bu gelişmeye ait türler; ekonomik gelişme ve insani gelişme kalemleri olarak belirtilmektedir. Gelir seviyelerinde oluşan yükselmenin toplumdaki eğitim ve sağlık hizmetleri gibi konuların iyileştirilmesiyle eşdeğer gitmezse, insanların kazançları için çabalarının, suça olan eğilimlerinin vb. unsurların artışı gözlenmektedir. Bu nedenle, uygulanacak olan politikalar için bir tek gelir artışı göz önünde bulundurmamalı, bununla birlikte toplumun yaşam standartlarının, yaşam refahının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Ekonomik gelişmede ise, gelir ve tüketim fonksiyonlarını esas alarak kalkınmaya ait oranı ve kişi başına düşen milli hasılanın artışını göstergeleriyle belirlemektedir. Kalkınmanın insanların rolü ile belirleneceğini ifade etmeye çalışan yaklaşım insani gelişme yaklaşımıdır. İnsani gelişme yaklaşımı, hasıladaki artışların gelişebilmenin ön koşulu olarak belirtmekte

ama toplumun gerçek refahının ve huzurunun sağlanması hususunda yeterli olmadığını söylemektedir (Gürses, 2009: 340). Bölgesel ve ülkesel gelişmişlik farkları ekonomiyi ve toplumu oldukça fazla etkilemektedir.

1.2.8. Küreselleşme

Küreselleşme 20. yüzyıldan sonra dünyanın en önemli olgularından biri olmuştur. Bir başka ifadeye göre, küreselleşme, teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkardığı katkılar ile ulaştırma harcamalarının azalması ya da ülkelerin kendi gelecekleri için oluşturdukları korumacı politika anlayışlarının değişerek gelişerek ortaya çıkardığı bir tanım olmuştur. Küreselleşme her alana yayılmış ve bilim üzerindeki etkisini daha çok hissettirmiştir. Küreselleşmenin çeşit çeşit tanımları yapılmaktadır. Yaygın kullanılan ifadelerden birisini ekleyecek olursak küreselleşme mal, hizmet, emek, sermaye piyasalarına ve doğrudan/dolaylı yabancı yatırımlar için konulan uluslararası kısıtlamaların azalması veya tamamen sistemden kaldırılmasıdır. Ayrıca para birimlerinin güçlü yapılarıyla var olan bir dolaşım şeklidir (Crafts, 2004: 47). Ve küreselleşmenin dünya çapında insanlık için bir fırsat oluşturduğunu, medya ve internet bağlarının genişletilmesinde, ticaret hacminin arttırılmasında, yabancı yatırımların teşvik ettirilmesinde, bilgi akışının sağlanmasında, yeni teknolojilerin elde edilmesinde önemli bir role sahip olduğu da belirtilmektedir.

Süregelen çekişmelere rağmen, küreselleşmenin pozitif ve negatif etkileri üzerine bir ortak karara ulaşılamamış olup, bu konuda pek çok görüş ortaya çıkmıştır. Küreselleşmeyi inceledikleri zaman küreselleşme gerek dünya geliri hakkında ülkelerin arasında kıyaslanarak, gerekse ulusal gelir hakkında bölgeler arasında kıyaslanarak aradaki farklılıkların ortaya çıkmasında dikkate alınacak derecede etkisini gözlemlemişlerdir. Küreselleşmeye karşıt görüşler olarak hem gelişmiş ülkelerden görüşler çıkmakta hem de gelişmekte olan ülkelere görüşler çıkmaktadır. Küreselleşme üzerinde iki temel faktör etkisi bulunmaktadır. İlk olarak, ticaretin, doğrudan yabancı yatırımların ve sermaye akımlarının etkileşimlerini geliştirmiş ülkeler ve uluslararası kurum ya da kuruluşların uygulayacakları politikalar

ile kısıtlamaların azaltılmasıdır, ikincisi ise teknolojik gelişmelerden ötürü ulaşım haberleşme kanalları gibi imkanları teknolojiye dayalı sistemlerin maliyetlerinin azaltılabilmesidir. Küreselleşmeye bazı tepkiler verilmesinin sebeplerden bir tanesi de dış ticaretin canlılık kazanmasıyla bazı kesimlerin işsizlik artışı ya da gelirlerindeki düşüş yaşama korkusu, bir diğerine bakıldığında en çok gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış politikalar uygulanırken küreselleşme sürecinde iktisadi istikrarsızlıkların artabilecek olmasıdır. Böylece bu çalışmada, küreselleşmenin gelir adaletsizliği üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkilerini gelişmiş ve gelişmekte olan ülke deneyimleri çerçevesinde değerlendirilecektir (Konukman ve Çiftçi, 2008: 19-59-83).

Daha öncede bahsedildiği üzere küreselleşmeyle birlikte mal ve sermaye dalgalanmalarında liberalleşmenin yanında devletin ekonomideki baskınlığı da zamanla gücünü kaybettirmektedir. Küreselleşme liberalleşmenin ve dışa açılmanın kısa ya da uzun vadede olumsuz etkilerini, oluşabilecek tahribatlarını göstereceği savına inanlarda olmaktadır. Bu durumda küreselleşmeye ulus devletlerinin ekonomi politikalarıyla ilgili kararları hakkında uluslar üstü ya da uluslararası kurumlara devretmesi şeklinde eleştiriler yöneltilmiştir. Küreselleşmenin bir başka negatif etkisinin ise kaybolan sınırlarla küçülen dünya ölçeğinde oluşturduğu zararlar olarak gösterilmektedir (UNDP, 1999: 1-3). Böylece yoksulluğu baz aldıkları zaman yaptıkları araştırmalarda, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin artacağını bunun da sadece kısa dönemde ekonomik iyileştirmeler yapıldığında yoksulluk oranının arttırıldığı için olduğu söylenmektedir. Ama hızlı bir şekilde büyümeye başlayan ekonomide orta ya da uzun vadeli incelemeler yapıldığında yoksullukta azalmanın gözlemlendiğini ve gelirlerde ise artışa rastlanıldığı gösterilmektedir (Yanar ve Şahbaz, 2013: 56).

1.2.9. Ekonomik Özgürlükler

Özgürlük tanımı, 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları bildirisinde açıklanmıştır. Bu bildirideki 4. maddede özgürlük; *”başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Böylece her insanın doğal haklarının kullanımı, toplumun diğer*

üyelerinin aynı haklardan yararlanmalarını sağlayan sınırlarla belirlidir. Bu sınırlar ise ancak yasa ile belirlenebilir” şeklinde ifade edilir (İnsan Hakları Bildirisi; 1789).

Ekonomik özgürlüklerin temel unsurlarını Gwartney ve Lawson (2003), serbest piyasa mantığındaki kuruluşlar hakkında “bireysel tercih, gönüllü mübadele, rekabet özgürlüğü ve bireylerin güvenliğiyle mülkiyetin korunması” gibi ifadelerle açıklamışlardır (Gwartney, Lawson, 2003). Ekonomik özgürlükler, ekonomik faaliyetleri gerçekleştirmek isteyen insanların üzerinde hiç kimsenin ya da hiçbir otoritenin baskısının olmaması veya yönlendirmeler olmadan, kendi kaynaklarını serbest bir şekilde kullanabilmesi ve onlar için yol gösterici olarak tanımlanmaktadır (Acar, 2010: 2). Ekonomik özgürlükleri özetlemek gerekirse “başkalarının müdahalesinin olmadığı ayrıca bireylerin tüketim tercihleri, üretim hakları ve gönüllü mübadele yapabilme kapasitesi” şeklinde de tanımlamışlardır (Lawson, 2011: 68).

Ekonomik özgürlüklerin alt başlıklarında incelenen ilk maddelerinden birisi, her şeyden evvel bu özgürlüklerin temel hak niteliği taşıdığıdır. “Birinci nesil haklar” şeklinde ifade edilen sosyal ve siyasal haklara ek olarak, sosyoekonomik haklar için de “ikinci nesil haklar” denilmiştir (Orend, 2006: 25). Hayek’ e göre ekonomik özgürlük sonsuz bir özgürlük değildir, zira devletin minimum çerçevede müdahalesi uygun olmaktadır (Kapás ve Czeplédi : 8). Mises’in fikrine bakıldığında piyasa ekonomisi ekonomik özgürlüğe denk gelmektedir. Böyle bir açıdan, serbest öğretide bireylere sunulmuş en temel hak olarak düşünce akımlarından bir tanesi olan ekonomik özgürlük olmaktadır. Liberal piyasa ekonomisi, özel müteşebbisler, gönüllü değişimler, kapitalizm sistemleri, sınırlı ve minimum düzeyde devlet, serbest ticaretleşme, vergilerin az olması, emek ve sermayenin bağımsız hareketleri vb. gibi ekonomide temel unsurları oluşturan konular ‘laissez faire-laissez passer’ felsefesi üzerine inşa edilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere ülkelerin aralarındaki özgürlük seviyelerinin farklı olması liberalleşmeyi ne derece sağladıklarıyla orantılı olmaktadır (Rabushka, 1991, s.23). Yukarıda bahsettiğimiz serbest düşünce akımının önemli temsilcilerinden biri olan Ludwig Von Mises’in düşüncesine bakıldığında; ekonomik özgürlük ile siyasal özgürlük birbirinden ayrılamaz haldedir ve tam tamamlayıcı gibidirler. Yani birbirlerinden ayrılamazlar ve ayrılırlarsa büyük bir eksiklik olacaktır. Devletin asli fonksiyonu, özel mülkiyetin korunması ve mal/hizmet değiş tokuşunun sağlanabilmesi için gerekli alt yapıyı sağlamaktır (Keşeljević, 2007:

227). Rekabetçi bir ortamda piyasa ekonomisinin sınırları olmayan çeşitleri sermesi sayesinde bireyler yani tüketiciler özgürlüğü bulacaktır. Burada da piyasa ekonomisinin siyasi özgürlükler ve ekonomik haklarla doğrudan bağlantısı olduğunu anlayabilmekteyiz (Biber, 2008: 62). Geniş bir anlam çıkartmaya çalışılırsa ekonomik özgürlüğün olduğundan söz edebilmek için mal ve hizmetlerin süreçlerinde mesela üretimlerinde, dağıtımlarında ve tüketimlerinde devletin müdahil olmamasıdır.

II.BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME: LİTERATÜR TARAMASI

2.1. DÜNYADA GELİR DAĞILIMI

Neo-liberal politikaların ağırlıklı bir şekilde kullanılmaya başlandığı yüzyılımızın son demlerinde, gelir eşitsizliğinin ölçümleri yapıldığında dünyadaki gelir seviyesi en yüksek olan ülke ile en az olan ülke arasındaki makasın çok fazla açıldığını görmekteyiz, bu konu ile ilgili rakamlara bakıldığında da çarpıcı bir durum ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası seviyede gelir dağılımındaki adaletsizlik 1970 - 1989 yıllarında oldukça artmıştır. Elde edilen verilerle gelir dağılımındaki rakamlar; dünya nüfusunun %85,2 büyüklüğünü oluşturan yoksul ülkelerin dünyadaki toplam gelirden edindiği dilim sadece %21,5'tir. Geliri en çok olan ülkelerin nüfus payı %14,8 olmasına karşın dünyada var olan gelirden edindiği dilim ise %78,5 tir (Chossodovsky, 1999: 20). En fazla geliri olan ülkeler yani dünyadaki en yüksek gelirlerden %20 oranına sahip olan ülkeler, küreselleşmenin bir kalemi olarak GSMH'nin aldığı dilimi %73,9'dan, %80,7'ye çıkartmışlardır. Dünyadaki en yoksul ülkelerden %20'lik dilimin içinde olan alt seviye ülkelerin, küreselleşmenin kalemi olan GSMH'nin aldığı dilim ise, %2,3'ten %,1,4'e düşmüştür. Gelir dağılımının tekrardan düzenlenmesi yüksek gelirli diye bahsettiğimiz zengin ülkelerin yararına olurken en alt tabaka diye belirttiğimiz yoksul ülkelerin zararına olmaktadır, öyle ki pek çok ülkenin de yoksulluk seviyesindeki artışların yaşanması durdurulamamıştır (Ghai, 1995:56).

Dünya genelinde nüfusun ve gelir dağılımının hatta gelişmişlik seviyesinin ve gelir dağılımının ilişkilerini; küresel ekonomi, ekonomik özgürlükler, dış ticaret hacmi, eğitim seviyesi, ülkelerin coğrafi konumu şeklinde pek çok etki altında olduğunu anlamaktayız. Aşağıda belirtilen tabloda ülkelerin durumlarını ve gelir dağılımlarını tahmin edebilmekteyiz.

Tablo 2

Dünyada Gelir Dağılımındaki Eşitsizliğin Göreceli Olarak En Kötü ve En İyi Olduğu 10 Ülkenin Karşılaştırılması

	En Yoksul %20 lik Kesimin Milli Gelirden Aldığı Pay	En Zengin %20 lik Kesimin Milli Gelirden Aldığı Pay
Eşitsizliğin En Kötü Olduğu 10 Ülke		
1. Guatemala	2,1	63,0
2. Paraguay	2,3	62,4
3. Brezilya	2,5	63,8
4. Sierre Leone	1,1	63,4
5. Güney Afrika	2,9	64,8
6. Merkezi Afrika Cumh.	2,0	65,0
7. Lesetho	2,8	60,1
8. Nijer	2,6	53,3
9. Swaziland	2,7	64,4
10. Kolombiya	3,0	60,9
Eşitsizliğin Göreceli Olarak Daha Adil Dağıldığı 10 Ülke		
1. Slovak Cumh.	11,9	31,4
2. Japonya	10,6	35,7
3. Avusturya	10,4	33,3
4. Finlandiya	10,0	35,9
5. Çek Cumh.	10,3	35,9
6. Beyaz Rusya	11,4	33,3
7. Norveç	9,7	35,8
8. Mısır	9,8	39,0
9. İsveç	9,6	34,5
10. Belçika	9,5	34,5

Kaynak: C. Can AKTAN, İstiklal Yaşar VURAL. *Dünyada Gelir Dağılımında Adaletsizlik. Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002, s. 11.

2.2. KÜRESELLEŞME VE GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: LİTERATÜR

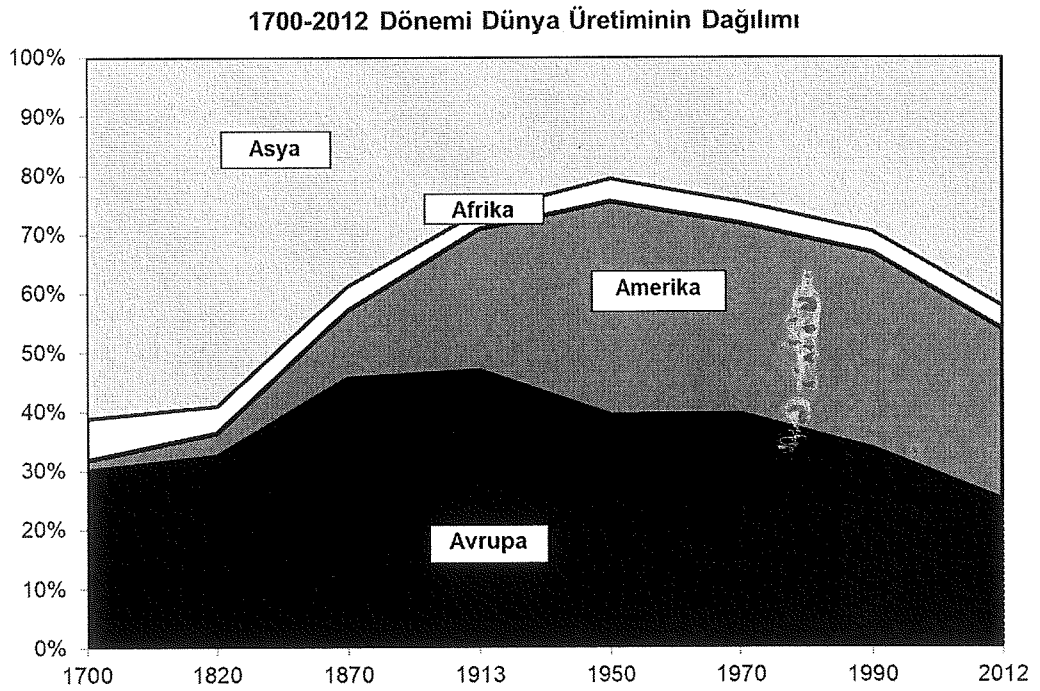
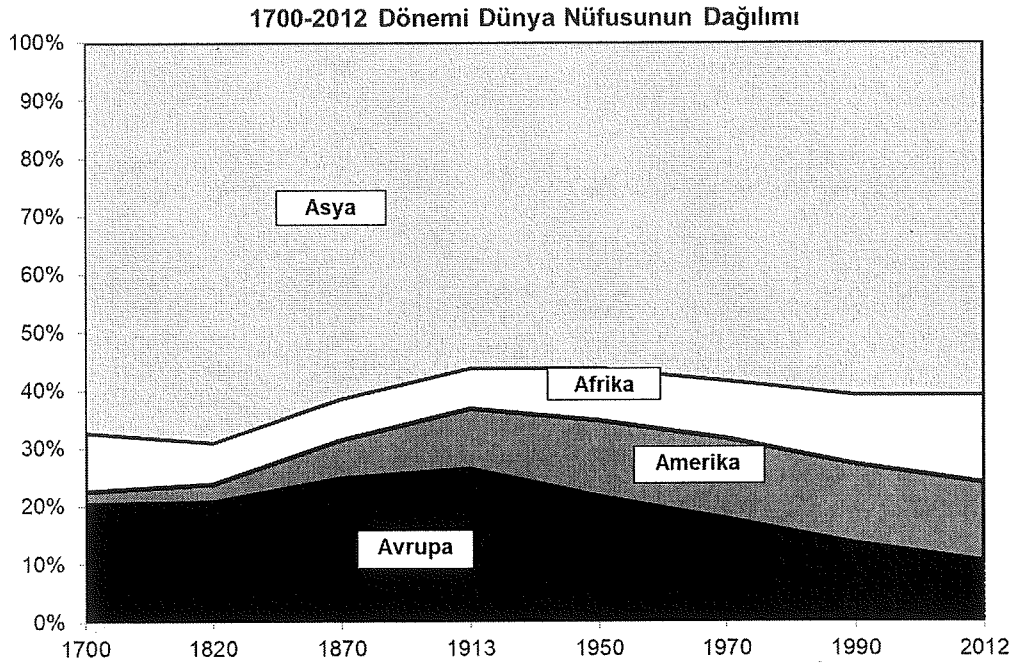
1990'lardan bu yana sıklıkla kullanılan bu kavramı, kısaca ulusal sınırların ötesine geçerek toplumların karşılıklı, iktisadi ve siyasi bağlantıların yoğunlaşmasıyla oluşan iç içe olgular olarak tanımlanabilir. Küreselleşme sadece ekonomik ya da sadece tarihe dayalı bir konu olarak incelenemeyecek olup tek bir hedefe odaklanılan süreç değildir. Küreselleşme aslında farklılıkları içinde barındıran ama birlikteliklerindeki bağları karmaşık bir şekilde hem ekonomik, hem sosyal, hem de kültürel ve siyasal süreçleri içermektedir (Colas, 2007).

Küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisine genelde iki açıdan yaklaşılmaktadır. Bu ilişkilerden bahsedecek olursak küreselleşmenin gelir dağılımı üzerinde olumlu etkilerinin, yani gelir dağılımında adalete yönelik bir adımın olduğunu ya da küreselleşmenin gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilerinin, yani gelir dağılımında eşitsizlikleri arttıracak şekilde ilişkiler belirtilmektedir.

Küreselleşmenin pozitif değeri olan sermayenin, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımının faydalarına vurgu yapan ekonomistler, oluşturabileceği sosyal maliyetleri göz ardı etmektedirler (Rodrik, 1997: 31). Bu dolaşımın yarattığı sonuçlara bakacak olursak eşitsizliğin hem ulusal anlamda yani bölgeler arasında, hem de uluslararası olarak ülkeler arasında ve dünyada arttığı önemle vurgulanmaktadır (Amin, 1999: 13; Chossudovsky, 1999: 15; Lee, 1996; Maning, 1998: 133).

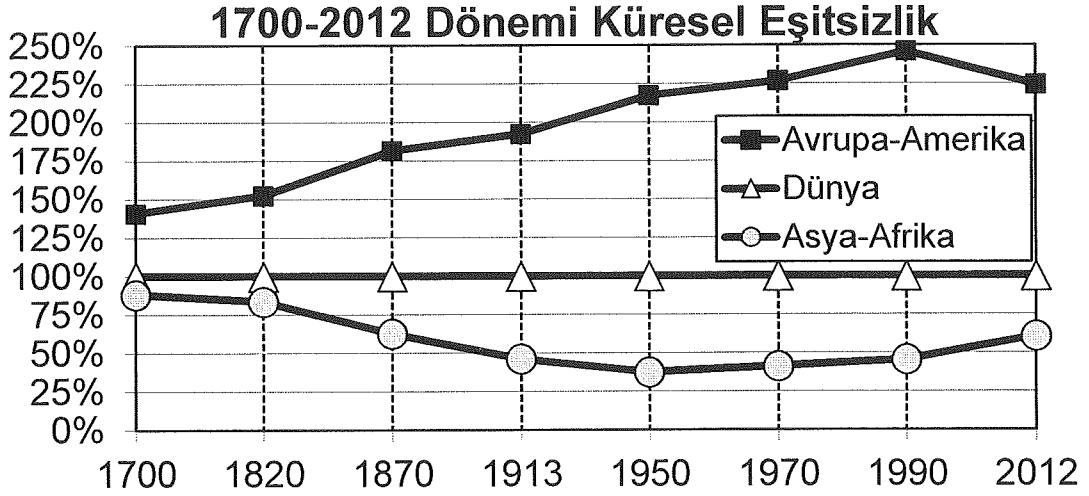
Dünyadaki boyutunu inceleyecek olursak gelir dağılımı eşitsizliğinin tarihsel sürecinde, üretim ve nüfus yoğunluklarına bakmak en doğrusudur. Küreselleşme ile birlikte üretimin hareketliliği ve nüfusun hareketliliği gelir dağılımı üzerindeki etkisini büyük önemde hissettirmiştir. Grafik 3'te ortaya konduğu gibi, 20.yüzyılın başlarında Avrupa'nın GSYH'si dünya toplamının yaklaşık %47'sine denk geliyor iken, bu oran 21.yüzyıl başlarında %25'e gerilemiştir. Nüfus verilerini ele aldığımızda karşılaştırmalar sonucu ise bu oranların %26 ve %10 olduğunu fark etmekteyiz. Dünyada üretimin ve nüfusun zaman içinde nasıl yol aldığını gözlemlemek için grafikten yararlanılabilmektedir.

Grafik 2
Dünya Üretiminin ve Dünya Nüfusunun Dağılımı

Kaynak: Piketty.pse.ens.fr/capital21c. Ve Ersin DEDEKOCA. *Değişen Dünya Düzeninde Ekonomi Kuramında Yeni Yaklaşımlar, Dönüşümler* Makelesi, Anka Enstitüsü, Stratejik Araştırma Merkezi, 2018

Grafik 3
Küresel Eşitsizlik

Kaynak: Piketty, pse.ens.fr/capital21c. Ve Ersin DEDEKOCA. *Değişen Dünya Düzeninde Ekonomi Kuramında Yeni Yaklaşımlar, Dönüşümler* Makelesi, Anka Enstitüsü, Stratejik Araştırma Merkezi, 2018

Not: Kişi başına düşen GSMH (dünya ortalamasının yüzdesi olarak)

Grafikte bir diğer dikkat çeken konu 20.yüzyıl boyunca, %70-80'lik gibi bir kısım üretim Avrupa ve Amerika'da yoğunlaşmış olup, 1970'li yıllardan başlayarak Asya'ya kaydırılmış, 2012 yılında %50 oranına düşüşler başlamış ve bu üretimde yaşanan düşüşlerin %25 Avrupa, %25 Amerika olarak dağılmış olmasıdır. Bu hareketlenmeler ve düşüşlerle üretim dağılımı 19.yüzyıldaki görüntüsüne geri dönmüş gibi görünmektedir. Bu verilerden yola çıkıldığında, dünyayı Avrupa-Amerika ve Asya-Afrika olarak iki büyük bölge şeklinde ayırarak baktığımızda, yüzyıllardır süregelen bir eşitsizliğe şahit olmaktadır. Grafik 3'te bu iki büyük bölgede kişi başı GSYH'nin, dünya ortalamalarıyla karşılaştırılarak elde edilen sonuç tablo gibi gözler önüne serilmektedir. Asya ve Afrika'daki kişi başına düşen GSYH yüzyıllardır dünya ortalamasının altında kalarak adaletsizliğin simgesi haline gelmiştir.

Gelişmiş ülkeler için küreselleşme kavramı bir fayda oluştururken, gelişmekte olan ülkeler için çok ince bir çizgi halinde kader belirleyici olmaktadır. Hem avantajlı durumlar oluşturur hem de bazı alanlar için tehlikeli durumlar ortaya çıkabilir. Gelişmekte olan ülkeler için küreselleşme olgusu bıçak sırtı bir durumdan ibarettir; hem önemli fırsatlar yaratır hem de ciddi bir tehdit oluşturabilmektedir. Önemi itibarıyla unutulmaması gereken şey ise, ekonomik küreselleşme sürecinde en köklü sorun "ekonomik eşitsizlik" olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca özetleyecek

olursak, “*dünyamız yoksulluk denizinde refah adacıklarından oluşan bir manzara sergilemektedir*” (Mazur, 2000).

Küreselleşmenin dizginlenemediği durumda dünyada zaman geçtikçe adaletsiz insanların, eşitsizliğin, açlığın, yoksulluğun, işsizliğin, tahammülsüzlüğün, birbiriyle çatışarak yaşamının, şiddetin ve suç oranlarının arttığı, terörün boy gösterdiği belirsizliğin ve kargaşanın kaçınılmaz bir ortamı oluşacaktır. Küreselleşmenin ekonomik boyutunun öneminden yukarıda bahsetmeye çalıştık fakat sosyal boyutu da oldukça önemlidir ve dikkate alınmalıdır. Daha adil bir gelir dağılımının sağlanabilmesi için sürdürülebilir ekonominin temelleri adına sağlam kalkınma modelleri geliştirilerek uygulanmalıdır. Dünya barışının, demokrasinin sağlanması ve insan hakları için bu bir koşul olmuştur.

Sonuç olarak küreselleşme olgusunun yoksul kesimi daha da zorda bıraktığı, azgelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin zararlarına ve hatta gelir dağılımını oldukça bozduğuna değinilmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi gelişmekte olan ülkeler için genellikle olumsuz etkilerinden söz edilse de olumlu etkileri de mevcuttur. Burada esas nokta, küreselleşme sürecinde gelişmiş ülkelerin uyguladıkları politikalar ve yaptırımlar azgelişmiş ülkelere ya da gelişmekte olan ülkelere daha naif bir yaklaşım gösterilmesidir. Bu şekilde hassasiyet gösterilirse her iki tarafta fayda sağlayabilir ve insani boyutlara taşınan bir yaşam sürecinden bahsedilebilir. Dış çevre sorunları o kadar üst düzeye ulaşmış olacak ki küresel bir boyut kazanarak küreselleşme sürecini de zora sokmaktadır, haberleşme kanallarının ve örgütlenmelerin artması (sivil toplum kuruluşları, sendikalar) da dönem koşullarının iyileştirilmesi anlamına gelmektedir. Aslında temel sorun uygulamada tam olarak idare şeklinin iyi yönetilememesi ve yoksulluğun artması şeklinde açıklanabilmektedir. Günümüzde ne küreselleşmeye engel olabiliriz ne de bu süreçte yaşananları görmemezlikten gelebiliriz. Sağlık ve eğitim koşullarının iyileştirilerek bireylere daha iyi hizmet sunulması, haberleşme ve ulaşım gibi kanalların daha aktif ve güvenilir bir şekilde kesintisiz yapılabilmesi gibi birçok değişikliği küreselleşmeye tam anlamıyla destek vererek ülkeler politikalarını bu amaçla yönlendirerek başarıyı elde edebileceklerdir.

Literatürde örnek olarak ele alınan dünyadaki küreselleşme çalışmalarının incelemelerine bakılacaktır. Kalwij-Verschoor (2005) küreselleşmenin gelir dağılımı

adaletsizliği üzerinde etkisini bölgesel olarak ele almıştır. Tahminleri ve teorilerine dayanarak yoksulluğa bağlı gelir adaletsizliği esnekliğinin bölgesel incelemelerinde çok yüksek değişiklikler gösterdiğini tespit etmiştir. Başka bir çalışmada karşımıza çıkan Collier ve Dollar (2001) ise ortaya attıkları teoriyle küreselleşme olgusunun gelir dağılımında etkisinin olmadığını ve yoksulluğu minimize ettiği şeklindeki iddiaların sağlam olamayacağını savunmuşlardır. Burada incelemelerinde küreselleşmenin eşitsizlikle ilişkisinin ilk durumda ülkenin nasıl başladığının önemli olduğunu vurgulamışlardır. Benzer bir tez önceden Ravallion ve Bourguignon (2003) tarafından yapılan çalışmada da tespit edilmiştir. Başka bir teze göre, gelişmekte olan ülkelerin ya da azgelişmiş ülkelerin uluslararası bağlantı zayıflıklarından dolayı küreselleşme bu ülkeler için olumlu etki yapamamakta ve hatta etkilerini aleyhine göstermektedir. Bu tezin savunucuları Stiglitz (2004) ve Krugman (2007) öncülüğünde birçok iktisatçıdır. Bu iktisatçılar ülkelerin büyüme ve ekonomideki kurumsal yapılarının yetersizliğini ifade etmektedirler. Çünkü küreselleşmenin bazı açılardan ele alındığında işgücünün yeni iş bulma imkanlarını sınırladığını ama farklı açılardan bakıldığında ise ekonomide yaşanan olası şoklara karşı korumasız bir şekilde getirdiği gözlemlenmiştir, ekonomik yapıyı kırılganlaştırır ve risklerini arttırır. Küreselleşmenin aslında ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etki yarattığını belirtilmektedir fakat gelir dağılımında yaşanan olumsuz gelişmeler ile ekonomik büyümenin pozitif artışının hiçbir şekilde anlam ifade etmeyeceğini de eklemiştir.

Dollar (1992), Rodriguez ve Rodrik (1999), Clemens ve Williamson (2004) ekonomideki büyümenin nasıl artacağı konusunda tarife oranlarındaki azalmanın ya da hiç tarife oranının kullanılmaması olarak yaptıkları tespitte küreselleşmenin büyümeye olumlu katkısını vurgulamışlardır. Öte yandan küreselleşmenin kıstası olarak tarife oranları ve dışa açılma oranları gibi parametreleri yaptıkları araştırmalarda kullanan Levine ve Renelt (1992), Sachs ve Warner (1995), Harrison (1996), Edwards (1998), Greenaway vd. (1998) ve Brunner (2003) ekonomik büyüme ve toplam verimlilik üstünde olumlu bir etki sağladığını vurgulamışlardır. Başka bir araştırmada ise Garrett (2001) ve Dollar ve Kraay (2004), ülkelerin ekonomik durumlarına göre küreselleşmenin boyutlarının da değişkenlik göstereceğini, gelişmekte olan ülkelerde olumlu etkilerini savunarak ticari dışa açıklığın büyümede artış sağladığını ve gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk

oranlarını azaltarak yapılandırdığını öne sürmüşlerdir. Buna karşılık Stiglitz (2004) ve Krugman (2007), yukarıda ifade edildiği gibi herkesin kazan-kazan oyununda olmadığını ve ekonomisiyle kurumlaşmasıyla güçsüz olan ülkelerin başarıyı yakalayamayacaklarını belirtmektedirler. Stiglitz (2004), özellikle risklerden dolayı dışa açık politika izleyen tüm ülkelerin ekonomik büyümelerini arttırmayabileceğini ifade etmiştir. Ve buna, dışa açık politikalar uygulayan gelişmekte olan ülkelerin sıfır ya da sıfıra yakın faizle çok yüksek miktarda rezerv para tutma zorunluluğuna dikkat çekerek belirtmiştir.

Neo-liberal iktisatçıların ortak görüşlerinde ise, küreselleşmeyle birlikte, dünyada yaşayan herkesin gelirlerin dağılımı geçtiğimiz 20 yıldaki değerlerinden kıyasla daha adil bir tablo oluşturmaktadır. Uluslararası ticaretin insanlar arasındaki yoksulluğu azaltarak, dünyada istikrarlı bir gelir dağılımının oluşmasına yol açacaktır. Ekonomiler arasında bağlantı kanallarının güçlenmesi, bununla birlikte ülkelerin ve bölgelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine göre yani daha kalifiye olduğu üretimde uzmanlaşmanın, dünyadaki kıt kaynakların sınırsız ihtiyaçlara cevap verebilmesine olanak sağladığı şeklinde belirtmektedirler. Ayrıca neo-liberal economiciler dünyada var olan son derece fakirliğin yaşandığı yerlerin giderek azaldığını da savunmaktadırlar. Uzmanlaşmayla ticaretin ülkedeki sermaye birikimine (neo-liberal görüşe göre, sermaye birikimi artıkça azalan getiri söz konusu olacağından) azalan gelir sağlayacağından ve dünya gelir dağılımının uluslararası ticarete serbestleşmeyle ve uzmanlaşmaya bağlı olarak şekilleneceği doğrultusunda görüşlerini belirtmektedirler. Ticaret hadleri etkisiyle tüm ülkeler, farklı teknolojilere göre oluşmuş farklı gelir düzeylerinde ama büyüme oranları aynı olacaktır çünkü her ülkenin farklı bir ticaret hacmi vardır. Ayrıca, Gelir dağılımındaki adaletsizliğin azalmasında uluslararası ticaretin aktif bir şekilde büyümeyi hızlandırarak gerçekleştireceğini savunmaktadırlar (Acemoğlu ve Ventura, 2001).

Küreselleşme, dışa açılma, büyüme, gelir eşitsizliği, yoksulluk süreci uygulaması olan çalışmalarda birbiri ile çelişkili sonuçlar verdiği söylenmektedir. Bu yaklaşım son zamanlarda küreselleşme ile yoksulluk arasındaki bağlantıyı kurmaya çalışan araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. Küreselleşme yoksulluk ilişkisi oldukça karmaşık ve şartlara göre değişken bir yapıya sahip olmakla beraber gelirlerin dağılımı da yoksulluğa etki göstermektedir, genellikle doğrusal bir bağlantıdan daha

çok doğrusal olmayan bir bağlantı kurulabildiğini ifade etmek mümkün kılınmıştır (Nissanke ve Thorbecke, 2006).

Dünya Bankası'nın (2002) "Globalization, Growth, and Poverty" başlığı ile yayınladığı rapora göre, küreselleşmeyle birlikte ekonomilerini uluslararası piyasalara enjekte eden ülkelerin büyüme süreçlerinin ivme kazandığını ve bunun yoksulluğu azalttığını ifade etmiştir. Başka bir şekilde çalışan Borensztein vd. (1998), Carkovic ve Levine (2002), Köse vd. (2006), küreselleşmeyi temsil edebilmek için dolaysız yabancı sermaye yatırımlarını ve yabancı varlıkları ve yükümlülükleri miktarsal şekilde finansal parametreleri kullanarak açıklamaya çalışmışlardır. Dollar ve Kraay (2001 ve 2004) ise yapmış oldukları çalışmalardan yola çıkarak küreselleşen ülkelerin ekonomilerinin büyüme hızlarında artış olduğunu, bunun sonucu olarak yoksulların gelir düzeylerinde de artış gösterdiğini öne sürmektedirler. Çıkarılan ortak sonuç, dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının en mühim olanı eğitim seviyesinin yükselmesi, kaliteli duran yani gelişmiş ülkelerdeki üretim ve istihdamı arttırarak, yoksulluğun azaltılmaya çabalandığını buna karşın gelir dağılımı üzerindeki etkileşimlerini ve sonuçlarını tam olarak tespit edemediğini belirtmektedirler.

Stiglitz (2002: 9) çalışmasında da bahsettiği üzere küreselleşme ve piyasa ekonomisinin yoksulluk oranını düşürmediği gibi, istikrarı sağlama konusunda dahi başarısız olduğunu söylemektedir. Gelişmekte olan ülkelerin en önemli konularından birisi olan ekonomik kriz gündemlerinden eksik olmamaktadır. "Küreselleşmenin önemli bir vurgusu olarak, gelişmekte olan ülkeler, özellikle bu ülkelerde yaşayan yoksullar üzerinde yıkıcı etkilere" sahiptir. Stiglitz küreselleşme, yoksulluk ve gelir dağılımı ilişkilerinde olumlu bir bakış açısına sahip olamamıştır.

Kuznets'in hipotezinde, ekonomik kalkınmanın yaşandığı ilk safhalarında düşük gelir düzeyleri arasında gelir dağılımının nispeten adil olduğu belirtilmektedir. Ancak, daha sonraki safhalarda gelirin artmasıyla gelir eşitsizliğinin de artış göstermesi belirtilmektedir. Kişi başına düşen gelir için teorik olarak sanayileşmiş ülkelerin seviyesine yaklaştıkça gelir dağılımının düzeleceği ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin azalacağı söylenmektedir. Ancak, Kuznets'in bu hipotezi, iktisatçılar tarafından pek destek görememiştir. Nitekim, Cornia ve Kiiski'nin (2001) yaptıkları bir başka çalışmaya ele alacak olursak, verilerine ulaşılabilen 73 ülkenin içindeki 53

ülkede (dünya nüfusunun %80'ninden fazlasını oluşturan) gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığı belirlenmiştir (Cornia and Kiiski, 2001). Ayrıca, Çin ve Hindistan'ı ele alarak yapılmış araştırmada, bu ülkelerdeki yoksulluğun büyümenin sağlanmasıyla beraber kesin bir şekilde azaldığını, fakat bu ülkelerdeki kişi başına gelirin arttığını gözlemlerken, gelirdeki adaletsiz dağılımın da durmadan artış göstererek bir seyir izlediğini saptamışlardır (Quah, 2002).

Öte yandan, yapılan bazı ampirik çalışmalara göre de, küreselleşmenin eşitsizlik üzerinde önemli bir belirtisi bulunmamaktadır (Lundberg ve Squire, 2003). Neutel ve Heshmati (2006), küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliğini ve yoksulluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Dollar ve Kraay (2002) ise, küreselleşmenin gelir dağılımıyla ilişkisi olumlu bir ilişkidir, fakat küreselleşmenin eşitsizlik üzerine sistematik ve anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Milanovic (2002), küreselleşmenin yoksulluk üzerindeki olumlu etkisinin varsayılmasını eleştirmiş, küreselleşmenin kişi başına düşen gelir miktarını pozitif bir şekilde etkilediğini ancak gelir dağılımında da eşitsizliğin giderek arttığını vurgulamıştır yani gelir artışı yaşanırken gelirin adaletsiz dağılımını destelediğini ifade etmektedir. Ancak yukarıda bahsedilen Dollar ve Kraay'ın Hindistan ve Çin'i analize dahil etmelerini ve nüfusa göre ağırlıklı gelir ortalamasının değerlerini almalarını, Milanovic eleştirmiştir. Milanovic, nüfusu çok kalabalık bu iki ülkenin son 20 yıldır hızla büyümeleri sebebiyle Dollar ve Kraay'ın çalışmalarında örnek olarak alındığını ve çalışmanın bu nedenle hata payı sakladığını belirtmiştir (Milanovic, 2005). Watkins'de (2002) özellikle ekonomik entegrasyonun gelir dağılımı eşitsizliği ilişkisinde sistematik bir azalma şeklinde olmadığını göstermiştir. Heshmati (2004), yoksulluk, gelir dağılımı eşitsizliği ve küreselleşme arasında anlamlı bir ilişki çıkarmamıştır.

Kalwij-Verschoor (2005) küreselleşme eşitsizlik ilişkisinin farklı etkiler göstermesini ülkelerin ilk başladığı durumundaki gelir dağılımı verilerine bağlamaktadır. Bu tezin önceden Ravallion ve Bourguignon (2003) tarafından yapılan çalışmada da tespit edildiğine rastlanmaktadır. Kalwij-Verschoor ayrıca küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerine etkisini bölgesel olarak araştırmıştır. Tahminlerinde yoksulluğun gelir eşitsizlik esnekliğinin bölgelere göre büyük farklılıklar gösterdiğini saptamışlardır. Diğer bir çalışmalarında ayrıca Collier ve Dollar (2001)'de ortaya attıkları küreselleşmenin gelir dağılımı üzerinde etkisinin

olmadığı ve yoksulluğu azalttığı yönündeki tezlerinin doğru olmadığını iddia etmişlerdir.

1980'lerin başından itibaren gelişmiş ülkelerde yapılan pek çok ampirik çalışmaya bakıldığında gelir dağılımındaki eşitsizlik gittikçe artmaktadır. Örneğin, ABD'de 1980'lerin başında, nüfusun en zengin %5'inin gelir içindeki payı %14,5 iken 1990'lara doğru %25'i aşmıştır. Gelişmiş ülkelerde küreselleşme ve yeni teknolojiler en çok düşük-nitelikli işgücünü olumsuz etkilemektedir (Brinkman, 2001). 1980'lerden bu yana yapılan ampirik çalışmalar dünyada gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığına dair kanıt bulamamaktadır. Ayrıca, bu tarihten sonra yapılan ölçümlerin büyük çoğunluğu gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını göstermektedir. Özellikle, cari kur oranlarını kullanan hesaplamalar dünya ölçeğinde gelir dağılımındaki eşitsizliğin oldukça bozulmuş bir durumda olduğunu göstermektedir (Wade, 2004). Dreher ve Gaston'nun yaptıkları ampirik çalışmanın sonuçlarına göre de küreselleşmeyle birlikte OECD ülkelerinde gelir eşitsizliği artmıştır. Ancak, aynı çalışmanın sonuçlarına göre, OECD ülkelerin dışındaki ülkelerde küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır (Dreher ve Gaston, 2006). Easterly'e (2001) göre, küreselleşme ve Washington Konsensüsü çerçevesinde, 1980'lerde ve 1990'larda gelişmekte olan ülkelere kişi başına medyan gelir artış hızı sıfırdır. Çünkü 1980'lerde ve 1990'larda gelişmekte olan ülkelere yapılan siyasal reformlara karşın, bu ülkeler ekonomik durgunluktan kurtulamadılar ve etkisi gelir artış hızına sıfır olarak yansımaktadır.

Küreselleşmenin sadece ekonomik anlamda bir terim olmadığı belirtilmelidir. Kültürel, sosyal ve politik unsurlar taşıdığı ve dolayısıyla sadece ekonomik göstergeleri dikkate almanın yanlış sonuçlara yol açabileceği görüşünden yola çıkılarak son zamanlarda yukarıda vurgulanan tüm unsurları kapsayan küreselleşme endeksleri geliştirilmiştir. Bu endekslerden uygulamalı çalışmalara uygunluğu nedeniyle literatürde daha çok KOF ve KFP endeksleri kullanılmaktadır. KFP endeksini küreselleşmenin bir ölçütü olarak kullanan az sayıdaki çalışmadan biri olan Heshmati ve Lee (2010), 1995-2001 döneminde 61 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede küreselleşmenin ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisini analiz etmişlerdir. Sonuçlar küreselleşme ve gelir dağılımı arasında aleyhine, ekonomik büyüme ile arasında lehine bir ilişki olduğunu açıklamıştır.

Tablo 3
Literatür Taraması

Yazar	Örneklem	Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	Yöntem	Sonuç
Acemoğlu ve Ventura	OPEC üyesi ülkeler	Gelir Dağılımı	Teknoloji, Ticaret şartları, Büyüme	En Küçük Kareler Yöntemi	Küreselleşme gelir dağılımı eşitsizliğini azaltmayı sağlamaktadır.
Mattias Lundberg ve Lyn Squire	Avrupa ve Orta Asya	Eşitsizlikler	Büyüme	Panel Veri Analizi	Küreselleşmenin gelir eşitsizliğinde pek bir önemine rastlanmamıştır.
Cornia Giovanni Andrea; Kiiski, Sampsa	73 Ülke	Gelir Dağılımı Eşitsizliği	Küreselleşme ve teknoloji	-	II. Dünya Savaşı sonrası gelir dağılımı adaletsizliği; küreselleşme ve savaş sonrası ekonomik değişimden ötürü artmıştır.
Kalwij, Adriaan; Verschoor, Arjan	Doğu Asya, Doğu Avrupa ve Orta Asya, Orta-Latin Amerika, Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Güney Asya ve Sahra Altı Afrika	Gelir Eşitsizlikleri	Yoksulluk, Küreselleşme	Düzensiz Panel Veri Analizi	Bölgelerin gelir eşitsizliği esnekliği büyük önem taşımaktadır. Gelir dağılımındaki adalet esneklikle orantılıdır.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN VE GELİR DAĞILIMININ GEÇMİŞTEN BUGÜNE GELİŞİMİ

Bölümümüzde Türkiye'nin kuruluşundan bugüne kadar geçirdiği evreleri gelir dağılımıyla ilişkilendirerek incelenmeye çalışılacaktır. Gelir dağılımını kuruluş dönemi, korumacı politika dönemi, açık ekonomiye geçiş döneminden bugüne kadar ele almaya çalışarak ekonomik etkilerinden sonuçlar elde edilecektir.

3.1. 1923-1980 DÖNEMİ

3.1.1. Kuruluş Dönemi (1923-1945)

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş dönemi Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında gerçekleşmeye başlayan dönemi kapsamaktadır. Ekonomik ve toplumsal değişimin had safhada olduğu olağan üstü koşulların yaşandığı bir dönemi düşünecek olursak ekonomik politikaların oldukça yenilendiği bir dönemdir. Türkiye'nin ilk bütçe açığını verdiği yıl 1925 Aşar Vergisinin kaldırıldığı yıl olmuştur. Petrol sorunları bazı anlaşmalar, nüfus mübadeleleri gibi pek çok ekonomiyi ve sermaye akışını etkileyen olaylar gerçekleşmiştir. 1928 yılına kadar Lozan Antlaşması yüzünden Türkiye gümrük tarifelerinin değiştirmemiş ve sürekli dış açık vermiştir. 1929 Dünya Krizi'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti korumacı politikalara geçmiştir. Cumhuriyet döneminde ulusal üretime yerli mala teşvik yapılmaya çalışılmış olup, tasarrufu da arttırmaya yönelik çalışmalar desteklenerek ekonomik büyümenin ve ulusal üretimin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Korumacı-devletçi bir sanayileşme yaşanmıştır. Böylece insana önem verilerek refah seviyesine ve barış ortamına ulaşmaya çalışılmıştır. Gelir dağılımında yukarıda bahsedilen sebeplerden dolayı adalet kavramı pek hissedilememiştir fakat dağılımdaki adaletin sağlanması için oldukça desteklemeler, çalışmalar yapılmıştır.

1930 – 1946 yılları arasında Türkiye sürekli dış fazla vermeye başlamıştır. Korumacı politikaların etkisi kuruluş yıllarında olduğundan hızlı sonuç vermiştir. 1938 yılının verileri istisna olmaktadır. Denk bütçe politikasının amaçlandığı bu süreçte dış borçlanmaların uzun vadeli olmamasına özen gösterilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bu şekilde yapılmış borçlanmalar görülmektedir. Politikalarından ve Sanayi Planlamalarından ötürü dış borçlanmalar oldukça artmış ve ödeme zorlukları doğmuştur (Parasız, 1998). Oluşan dış borçları kapatmak için Almanya'dan, İngiltere ve Fransa'dan döviz alımları devam etmiş ve katlanarak dış borç batağı oluşturulmuştur.

3.1.2. Savaş Dönemi (1940-1945)

İkinci Dünya Savaşı nedeniyle askeri harcamalar ve dış borçlar artmış, TL'de yaşanan aşırı değerlenme ekonomik sistem üzerinde baskı oluşturmuş ve büyümeyi olumsuz etkilemeye başlamıştır. Enflasyon sorunu ilk kez ortaya çıkmıştır. Enflasyonu kıtlık, karaborsa, artan kamu harcamaları gibi çeşitli sebepler oluşturmuştur. Savaş ortamındaki ganimetlerden ve piyasaya hakim olan kişilerden faydalanmak amacıyla ülke ekonomisine katkı sağlayacak olan Varlık Vergisi'ni 1942 yılında çıkartmışlardır. Varlık Vergisi ile savaş harcamalarına da ekstra ödenek oluşturmuşlardır. Böylece 1946 yılında devalüasyon yapılmak zorunda kalmıştır (Karluk, 1996). (Biraz daha açıklamak gerekirse devalüasyon genel ekonomi çerçevesinde ulusal paranın değerinin düşürülmesiyle diğer ülkelerin para birimlerinin karşısında ucuzlamasıdır. Bu değer düşüklüğünün amacı ülkenin ithalatının azaltılarak, ihracatının artırılması ve ülkeye giren döviz miktarının artırılmasıdır. Sonuç olarak ülkedeki döviz miktarının artırılmasıyla dış ödemelere kaynak bulunmuş olunacaktır.) Toplumsal gelir sürekli azalmaya başlamış ve ekonomiyi savaş oldukça olumsuz etkilemiştir.

3.1.3. Dışa Açık Ekonomi Dönemi (1946-1960)

1946 yılı Türkiye için hem siyasi hem de iktisadi açıdan dönüm noktası olmuştur. Türkiye artık SSCB ve ABD arasındaki soğuk savaşta taraf tutmaya karar vermiş ve ABD'nin yanında bulunarak hem birçok uluslararası örgüte üye olmuş hem de özel kesime ve piyasa ekonomisine önem veren liberal bir ekonomi anlayışına hakim olmuştur. İlk yıllarda ithalat verileri incelendiğinde tüketim mallarından çok üretim mallarının arttığı gözlemlenmiştir. Tüketim mallarının mı yoksa üretim için kullanılacak olan ara sermaye mallarının mı ithalatı yapılması ayrımı büyük önem arz etmektedir. Ülkede bazı malların dışalımına kısıtlamalar getirilince bu mallar ara sermaye malları ise ülke üretim yapmaya teşvik ediliyor ve üretimdeki girdi bağımlılığı engellenmeye çalışılıyor demektir (Kepenek ve Yentürk, 2003: 120).

Bu dönemde Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlardan bahsedecek olursak;

- Birleşmiş Milletler(UN) 1945
- Uluslararası Para Fonu(IMF) – Dünya Bankası(WB) 1947
- Avrupa Konseyi(COE) 1949
- Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü(NATO) 1952
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması(GATT) 1953

Üye olduğu kurum ve kuruluşlardan dışa dönük ve hatta dışa bağımlılık tehlikesi olan bir ekonomiyle karşılaşmaktayız. Bunların yanı sıra ülkede iktisadi gelişmeler yaşanmakta olup onlara da kısaca değinecek olursak; Türkiye İktisadi Kalkınma Planı(1947) ilk kalkınma planıdır fakat dış kaynak yetersizliğinden dolayı uygulanamamıştır. Uygulanan ilk politika ise 1963 I. Beş Yıllık Kalkınma Planıdır. Liberal ekonomiden müdahaleci ekonomiye geçişin adımları olmuştur.

3.1.4. İthal İkameci Sanayileşme ve Planlı Kalkınma Dönemi (1960-1980)

1960-1980 dönemi olarak sınıflandırdığımız dönem planlı kalkınmayı ve ithal ikameci sanayileşmenin uygulanmak istenildiği bir dönem olmuştur. Yukarıda bahsedilen I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1963-1967) büyük ölçüde gerçekleştirildiği buna rağmen hedeflerin tam olarak tutturulamadığı, dışa bağımlılığın yeterince azaltılamadığı bir dönemdir. Savaş sonrası ekonomiyi toparlamayı hedeflemişlerdir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (BBYKP) başlıca amaçları şu şekildedir; yerel ya da bölgesel tarım ekonomisi oluşturarak doğal kaynaklara dayalı sanayi üretimi, özellikle ithalata dayalı temel tüketim ihtiyaçlarının yerli üretime yani ihracata çevirmeye yönelik üretimi, sanayi işletmelerinin hammadde ve işgücüne yakın olması sebebiyle masrafları minimize etmeye çalışan üretim hedeflenmiştir (Kepenek ve Yentürk, 2003: 68-69). BBYKP 'de yatırım mallarına neden önem verilmediğini, gelir ve büyümede daha büyük bir atılıma geçilemediğinin nedenini o dönemin koşullarına bakarak yatırım mallarının üretiminde kullanılacak teknolojiye ve teçhizata sahip olunmamasını söyleyebilmekteyiz. Ayrıca temel tüketim mallarından başlayarak köklü bir değişimin hedeflendiği göz önünde bulundurulmalıdır. BBYKP 'de aile planlamasına ve nüfus artışına da önem verilmiş olup ekonomik büyümenin dengelenmeye çalışıldığı, fakat gelir dağılımı adaletinde gözle görülür bir fark oluşturulamadığı çıkarımını yapabilmekteyiz.

Türkiye'de gelir dağılımı araştırmasında ilk adım 1963 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın incelemeleriyle atılmıştır. Daha sonra 1973, 1986, 1987, 1994, 2002, 2003, 2004 vs... yıllarında araştırmalar yapılmıştır. Bu anketler ve çalışmalardan ilk iki tanesi DPT'ye daha sonrakiler TÜİK' aittir. 1963 yılında yapılan ilk araştırmada vergi kayıtları esas alınarak gelir dağılımı araştırması yapılmıştır. Diğer yıllardaki yapılan araştırmalar ise bireysel gelir dağılımının tespitinde kullanılan çalışmalardır (Karluk, 2009). 1968 yılında yapılan gelir dağılımı araştırmasında, Hacettepe Üniversitesi'nde yapılan Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından "Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları" konulu çalışmada ise hane halkı gelir bilgileri esas alınmıştır. Bu çalışmanın 1963 yılındaki çalışmadan farkı, Türkiye çapında köylerde-kentlerde ve bölgeler arasında temsil yeteneği olan 2.511 hane halkının üzerinde

uygulamalı bir anket şekilde yapılması olmuştur. Gelir rakamlarının tespitinde beyan usulü olarak kişilerin söylediklerine itimat edilirken, köylerde ise toprak sahipliği, ürün hasatları ve hayvancılık faaliyetleri durumlarına göre tahminler yapılmıştır. Bu çalışmaya evli erkek olması şartı ve bu erkeklerin eşlerinin 45 yaşından küçük olması şartı dâhil edildiğinden hane halklarının %17.2'si örneklem dışı bırakılmıştır. Çalışmanın en önem verilen kısmı Türkiye'de sahadan veri toplama yöntemiyle gelir tespitini yapan ilk çalışma olmasıdır (Kurtipek, 2011: 65).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planına (1968-1972) bakıldığında dengeli büyüme yerine sanayi sektörünün sürükleyici etkisi ön plana alınmıştır. Sanayi sektörünün lokomotif olarak seçilmesi yatırım teşvikleriyle desteklenmiştir. İBYKP sanayileşme stratejisinin ikinci aşaması olan ara ve yatırım mallarının ithal ikamesine kamu kesimini öncü kılmıştır. Dayanaklı tüketim mallarının üretimini özel yerli ve yabancı sermaye, ara ve yatırım mallarının ithal ikamesini ise kamu kesimi üstlenmiştir. Kentleşme sorunu ve inşaat sektörünün gelişimine değinilmiş, dış açıkların kapatılması ve ulusal tasarrufların arttırılmasıyla dışa bağımlılığın azaltılması da hedeflenmiştir. Yatırım malları ve hammaddenin dışalımını söz konusuysen dış açıklar sürdürülemez boyutlara getirilmiştir. 1970 yılında devalüasyon yapılarak 1\$=9TL den 1\$=15TL ye yükseltilerek Türk lirası(TL) dolar(\$) karşısında %40 oranında devalüe edilmiştir. Devalüasyon sonucu pahalılaştan ithal girdiler sanayi ve tarım ekonomisi hedeflerinin gerisinde kalmıştır.

1970'lerin politika anlayışından ötürü sermaye birikiminin oluşması aşırı değerli döviz kuruna ve koruma rantlarından beslenmesine bağlı olmuştur (Yeldan, 2003: 54). 1970 ve sonrası için küreselleşme ve ekonomik boyutların sermayenin karlılığı olarak gösterilmekte ve her türlü toplumsal ekonomik ideolojik kısıtlamaya 'çağdışı' olarak bakılmaktadır (Bourdieu, 1998). Osmanlı Döneminden bu yana ekonomik gelişmeler gelir dağılımının adaletini sağlayamamıştır. Bunun temel sebebi ise Osmanlı toplumunun köy-kent ayrımının oldukça net çizgilerinin olmasıdır. 1929 Büyük Dünya Ekonomik Krizi ve İkinci Dünya Savaşı'nın negatif etkisiyle gelir dağılımında önemli bir gelişme gerçekleşmemiştir (Kazgan, 1990: 2). Fakat ekonomik değişimin ivme kazandığı 1980 ve sonrası dönem oldukça önem arz etmektedir.

3.2. 1980-2002 DÖNEMİ

Türkiye’de gelir dağılımı araştırmalarında en sık karşılaşılan olgu verilerin bütünü tamamlayamamasıdır. 1960’lardan sonra veri bütünlüğü oluşmaya başlamış gerek vergi takiplerinden gerekse memur ailelerin sayımlarından gibi çeşitli şekillerde veriler oluşturulmaya çalışılmıştır. 80’li yıllarda ekonominin ve devlet politikalarının önemi oldukça büyüktür, dışa açılmaya karar verilmiş ve ihracatı arttırmaya yönelik politikalar benimsenmiştir.

Ülkenin dışa açılabilmesi için dış rekabetle başa çıkabiliyor olması gerekir, bu yüzden düşük maliyetli ve kaliteli ürünler üretmeyi öğrenmelidir. Bu yöntem ithal ikamesinin gerçekleştirilmiş olduğu döviz kazancı elde etmek isteyen ülkelerin seçtiği yöntemdir. Öncelikle üretimi dış pazara açabilmek için piyasa ekonomisinin geliştirilmesi gerekir ve burada devlet sadece düzenleyici-denetleyici konuma geçerek piyasanın liberalleştirildiği bir yapıya ulaşmalıdır. Üretimi ihracata yöneltmek için iç talep kısılır. Böylece iç pazara üreten firmaların dış pazara yönelmesi hedeflenmektedir. İç talebin kısılması reel ücretleri düşürülmesiyle gerçekleşir ve bu üretim maliyetlerini düşürdüğü için ihracat dış rekabet gücünü kazanmaktadır. Görüldüğü gibi ithal ikameci sanayileşmenin hemen arkasından ihracata yönelik sanayileşme politikasına geçilmiştir ve taban tabana zıt politikalar. Ekonomi büyük bir dönüşüme girmiştir. Reel ücretlerin düşürülmesi yöntemiyle gerçekleştirilen bu dönüşüm toplumda sosyal ve siyasal çatışmaları arttırmıştır. Bu büyük politika değişikliğini askeri yönetim yıllarında yani temel demokratik hakların askıya alındığı yıllarda başlatmışlardır.

1978 ve 1983 yıllarındaki gelir dağılımı hakkında yapılan araştırmalar Prof. Merih Celasun tarafından çalışılmıştır. Çalışmada incelenen, DPT’nin 1973 yılındaki yaptığı araştırmasında eksik olarak tahmin edildiği sanılan tarım kesimindeki nüfusun ve tarımdan bağımsız gelirlerin düzeltmelerle birlikte 1973 yılı, 1978 yılı ve 1983 yılları için gelir eşitsizliği ölçütleri hakkında tahmin ve teorilerde bulunulmuştur. Bahsettiğimiz çalışma için ekonometrik bir model üzerinde çözümleme şeklinde denilmektedir (Kurtipek, 2011: 66).

Türk ekonomisinin temel esaslarından birisi imalat sanayinin 1980 sonrası dışa açılma deneyimi, sektörde rant arayışının oluşmasını sağlamıştır. Ulusal ekonominin birikim süreçlerinin arkasındaki pazar fiyatları dışında rant mekanizmasının belirleyici rolü azımsanamaz hale gelmiştir. Ülkenin bu yıllarında ticaret politikalarındaki stratejik dönüşümlere, ücret maliyetlerine, dış ticaret hadlerine ve finansal sistemin oluşturduğu dışsal şoklara karı maksimize etmek için uyum sağladığı gözlemlenmiştir. Devlet ekonomide yeni bir düzen anlayışı içinde iktisadi artığın oluşumunu ve bu artığın transferini dengelemeye çalışmıştır (Yeldan, 2003: 103).

1986 yılında “Türkiye’de Hane Geliri, Hane Halkı Harcamaları ve Hayat Standardı” bölümüyle gelir dağılımını konu edinmiş inceleme yapılmıştır. Araştırmanın göstergeleri 1973 DPT’nin yaptığı çalışmadaki göstergeleriyle paralellik seyretmektedir. Bu gelir dağılımı için yapılan araştırma TÜSİAD tarafından, örneklem olarak seçilen 1.444 hane halkının reisleriyle yüz yüze soru-cevap tekniğiyle yapılmıştır (Kurtipek, 2011: 66-67).

DİE’nin 1987 araştırmasının verilerine bakıldığında, kırsal kesimin ortalamadaki gelirleri, şehir kesiminin ortalamadaki gelirlerden, her dilimde değişiklik göstermekle birlikte ortalamaları %80 oranından oldukça azdır. Türkiye’deki hane halkının en yüksek tabakadaki gelir elde eden gruba bakıldığında %10’luk kesim, 1987 yılının verilerindeki total gelirin %34’ünü kapsamaktadır. DİE 1987’den sonra 1994 yılında da hane halklarının tükettiklerini ve elde ettikleri kazançların ölçümüne dair bir çalışma yapılmıştır. Buna rağmen kırsal kesimin kendi içindeki gelir dağılımı, şehir kesiminin kendi içindeki gelir dağılımına nispeten oldukça eşit bir dağılım olmuştur. 1994 Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi, önceki yapılan anket araştırmalarından değişik bir uygulama yöntemiyle tükettikleri harcama kalemlerini ve kazandıkları gelirlerinin dağılımı hedeflerine doğru ayrı ayrı iki anket çalışması olarak düzenlenmiştir. Türkiye’yi temsil edecek total 236 yerleşim yerinde yapılan gelir dağılımı anketinde, 62 kentsel yerleşim bölgesi, 174 kırsal yerleşim bölgesi olmak üzere 26.256 örneklemle hane halkı olarak görüşme yapılmıştır. Bu uygulamada da çok farklı olmayan bulgular ortaya çıkarılmıştır. Bu durumda, yapılan çalışmanın ikinci kademesine konumuz olan “Hane Halkı Gelir Dağılımı Anketi” uygulandığı belirtilmiştir (Kurtipek, 2011: 67).

Gelir dağılımı istatistikleri 2002-2005 yılları arasında hane halkı bütçe incelemesinde ortaya çıkmıştır. 2006 yılından itibaren ise, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” isimli yeni bir çalışma başlatıldığı belirtilmiştir. Buna göre gelir dağılımı araştırmasının yanı sıra yaşam şartlarının incelenmesi, gelire dayalı göreceli yoksulluğun araştırılması ve sosyal dışlanmanın konu edinilmesi şeklinde bilgiler derlenmeye çalışılmıştır (TÜİK, 2009).

Genel bir değerlendirmeye yaklaşıldığında 1980 sonrası dönemlerde gelir dağılımı eşitsizliği giderek artış göstermiştir, özellikle emek kesiminin elde ettiği ücret ve maaşlar milli gelirin içinde düşüş yaşamıştır. Sermayenin getirisi olan rant, kar, faiz ise milli gelirin içinde artış göstermiştir. Bu değişimin yaşanmasında ülkedeki politikalar etkili olmuştur. Kısaca bu politikalara değinilirse;

- Yaşanan işsizlik problemleri, imalat ve inşaat istihdam hacmi düşme göstermiştir. İşsizlik oranı artırılırken işgücünün düşük verimli alanlara yığılmasına sebep olmuştur. 1980 öncesi yıllarda işsizlik oranı %14’lerde seyrederken, 1990’ larda eksik istihdam edilenlerle beraber işsizlik oranında bir artış olmuş ve %20’ lere yaklaşmıştır. Yani yeni iş sağlanamamasından dolayı işsizlikle birlikte dağılımdaki adaletsizlik kendini göstermiştir (Kazgan, 1990: 12-17).
- Reel ücret düşüşleri ve fiyatlardaki artış 80’li yıllarda uygulanan politikaların sonuçlarındandır. Politikalarından dolayı ücretlerin 79’lu yıllarda gerçek ücret ortalaması 100 iken daha sonra 43 dolaylarına inmiştir (Dülgeroğlu). Bu da satın alma gücünde büyük düşüşler olduğunu ifade etmektedir. Bu yıllarda yılda iki defa maaş tespiti sistemine başlanmış olup, memur maaşlarını yıl içinde düşük tahmin edilen enflasyon oranlarına göre reel olarak geriletmişlerdir (Yıldız, 1992: 9-17). Yukarıda da bahsedilen şekilde iç talebin kısılmasıyla dış talebe yönlendirmeye zorlayan düşük ücret politikası 1988 yılında tıkanmıştır (Oyan ve Aydın, 1991: 25).
- Yurtiçi talep kısılmasıyla, ekonomideki ihracat kapasitesinin arttırılmaya çalışılması 24 Ocak kararlarının hedeflerindendir. İç talebi kısmak isterken kamu kesimi yatırım harcamaları azaltılmış, KİT ürünlerinin fiyatları arttırılmış ve ücretlilerin gelirlerindeki artış kısıtlanmıştır. Bu kararlarda 12 Eylül askeri rejimin etkisi oldukça büyüktür. Çünkü 1980-1984 dönemlerinde askeri rejim sendikal faaliyetleri durdurmuş ve ücret tespitlerini toplu pazarlıkla

yaptırmamıştır. Yüksek Hakem Kurulu ücret tespitlerinde bulunmuştur. Sendikal kesimin demokratik hak ve özgürlüklerine 1982 Anayasası ile sınırlamalar getirilmiştir (Törüner, 1992: 22). Düşük ücretler politikasına sendikalar müdahale edememiştir. Dönemin şartlarında ücret artışlarının enflasyonu beslediği düşünüldüğü için, sendikal haklar ve sendikacılar kısıtlanıp ücretin düşük kalmasını sağlamışlardır. Her ne kadar bu görüş kabul görmese de ücretliler kesiminin milli gelirdeki payının oldukça düşmesinin ardında bu görüş yatmaktadır.

- Türkiye’de 1980’li yıllarda nüfusun %60’a yaklaşan kısmı tarım kesimi içinde çalışmaktadır. Tarım kesimi içinde çalışan bireylerin gelirindeki değişimler toplumun içindeki seviye bazlı bakıldığında en alt gelir gruplarının değişimlerini yansıttığı söylenebilmektedir. Tarım kesiminde gelirin mutlak gerilemesi bir yana aile işçisi sorunsalı göz ardı edilmemelidir. Bu şekilde gizli ve açık işsizliği oluşturduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca tarım çalışanlarının gelirden aldığı pay kent çalışanlarına oranla sürekli düşüş göstermiş ve tarım topraklarında oluşan bölüşüm eşitsizliği artmış, gelirdeki adaletsizliği körüklemiştir. 1987 yılından sonra iç ticaret hadlerinin tarım kesiminin olumsuz gidişatına doğru yol alması gelir dağılımının tarım kesimi üzerinde bozulmasını sağlamıştır (DİE, 2001).
- Gelir dağılımının adaletsizliğini etkileyen bir diğer politika ülkenin vergi politikasıdır. Dönemin koşullarında vergi gelirlerinin GSMH’deki payının düşürülerek, iç borçlanmayla ikame edilmesi vergi politikasıyla gelir dağılımını bozmaktadır. Bunlardan dolayı artan kamu borçlanmaları reel faizi de arttırmayı ihmal etmemiştir. Ücretli ve emekçileri oldukça etkileyerek, faiz geliri elde edenlerin gelirini arttıracak diğer kesimin ise gelirinde satın alma gücü düşeceğini ve artan faizlerden dolayı azalan yatırımlar emek talebini de azaltmaktadır. Aynı yıllarda dolaylı vergilerin oranı %35 dolaylarında seyrederken %53’lere çıkmıştır. Vergilerin birçok kaynaktan gelir dağılımında adaleti sağlayamayacağı belirtilse de gelir dağılımındaki adaletsizliği arttırdığını söyleyebilmekteyiz. Vergi sistemindeki adaleti minimum olan dolaylı vergilerin azımsanmayacak bir şekilde artış göstermesi dolaysız vergiler yerine ikame edildiğini/kullanıldığını göstermektedir. (Aren, 1989).
- Faiz oranları ve enflasyonun tetiklemeleri ile dengesizlikler bir bütünü oluşturmaktadır. Türkiye ’de 1980 yılında alınan kararlar doğrultusunda yüksek faiz oranları uygulamasına geçilmesi istikrar politikalarının temel unsurlarından

birisi olmaktadır. Faiz oranlarının yükseltilmesi firmaları oldukça büyük ölçüde borçlanmaya itmiş ve böylece firmalar faiz giderlerini üretim maliyetlerine yansıtmak zorunda kalmışlardır. Talep koşullarına bağlı bir şekilde firmalar faiz giderlerinin büyük bir kısmını nihai fiyatlara yansıtmıştır. Toplam arz eğrisi sürekli maliyet artışından dolayı yukarı kaymakta olup, toplam talebin yetişemediği bir durumda ekonomi doğal olarak stagflasyona girmektedir. Kısaca; faiz oranlarının yükseltildiği politikalarla 80 sonrasındaki dönemde ekonomideki fiyat istikrarını sağlayamamış ve enflasyonun ivmesini bir türlü yavaşlatamamıştır. Enflasyon maliyet artışlarıyla birlikte devam etmiştir (Özel, 1993: 94). Hızlanan faiz artışı, toplumun gelirlerinin ve servetlerinin dağılımını mühim bir ölçüde bozmuş ve bazı kesimlerin faydasına servete yoğunlaşması ve ekonomideki tekelleşmeyi hızlandırmıştır. Servet yoğunlaşmasına iki şekilde etken olmuştur. Birincisi kredi faizlerinin yüksekliğiyle sanayi kuruluşlarının el değiştirmesine ve tekelleşmesine yol açmıştır. İkincisi mevduat faizlerinin yükselmesiyle rant peşinde olan bir kesimin oluşumuna ve bunların olağanüstü servetlerinin birikmesine neden olmuştur (Güven, 1983).

Son olarak bankacılık krizi diye adlandırılan 2001 krizi enflasyonla mücadele gerçekleştirilemeyince ortaya çıkmıştır. Cari açık hızla yükselmiş, TL aşırı değer kazanmış, kamu bankaları yüksek görev zararlarına uğramış, faizler aşırı yükselmiş ve iç borçlanma sürdürülemez hale gelmiştir. 2000 yılında ortaya çıkan sıcak para kaçışları karşısında Merkez Bankası kurları sabitleyebilmek için piyasaya sürekli döviz sürmek zorunda kalmıştır. MB'nin eriyen rezervleri kur çapasının artık sürdürülemeyeceğini göstermiş ve Şubat 2001 krizi patlak vermiştir.

3.3. 2002-2018 DÖNEMİ

2001 kriziyle birlikte ülkedeki dış ticaret hacmi yatay seyrinden çıkıp 2002 yılından 2008 yılına kadar hızlı şekilde artış eğilimine girmiş olması dikkatleri çekmektedir. 2008 yılında 334 milyar\$ olan dış ticaret hacminin, küresel kriz ile birlikte 2009 yılında 243 milyar\$ olarak gerçekleşmesi ve dış ticaret hacmindeki ani düşüşün yaşanması kriz etkilerinin ülkeye yıllara yaygın bir şekilde dağıldığını göstermektedir

(TÜİK, Yıllara Göre Dış Ticaret Hacmi; 2009). Krizin oldukça derin etkilerine rağmen ülkede açıkça belirtilerek korumacı bir politikaya gidilmemiştir. Dönemin şartları ve toplumun içgüdüsel hareketleriyle ekonomiye yön verilmiştir.

1929 Dünya Krizinden sonra yaşanan küresel ölçekte en büyük kriz 2008 krizidir. ABD’ de 2003 yılına kadar faiz oranları düşük tutulmuştur. Düşük faiz oranlarıyla birlikte geliri düşük olan kişilerde konut talepleri oluşturulmuştur. ABD’nin mortgage kredisi ile konut değeri artarsa o değer artışı kadar tekrar teminat şeklinde göstererek yeni bir krediye daha başvurma imkanları olmuş ve bunu kullanan düşük gelirli tüketiciler 2006 yılında faizlerin artmaya başlamasıyla kredilerini ödeyemeyecek duruma gelmişlerdir. ABD’de bankalar konutlara el koymuş ve bu konutların satılamamasıyla alacakları karşılıksız kalmıştır. Yaşanan bu gelişmeler konut fiyatlarında aşırı düşüş sağlamıştır. Büyük finans şirketleri, bankalar türev piyasalardaki değersizleşen varlıklarıyla birlikte iflas etmeye başlamışlardır. Bu büyük kriz dalga dalga diğer ülkelere de nüksetmiştir. Türkiye’ye de etkileri yansımıştır; MB döviz rezervleri 2001 yılından sonra ilk defa azalmış, 2008’de büyüme pek bir ilerleyememiş fakat 2009’da %4,8 oranında küçülme yaşanmıştır, işsizlik artmış, enflasyon hedefi gerçekleştirilememiş, TL’nin değeri azalmış ve dolayısıyla satın alma gücü düşmüştür.

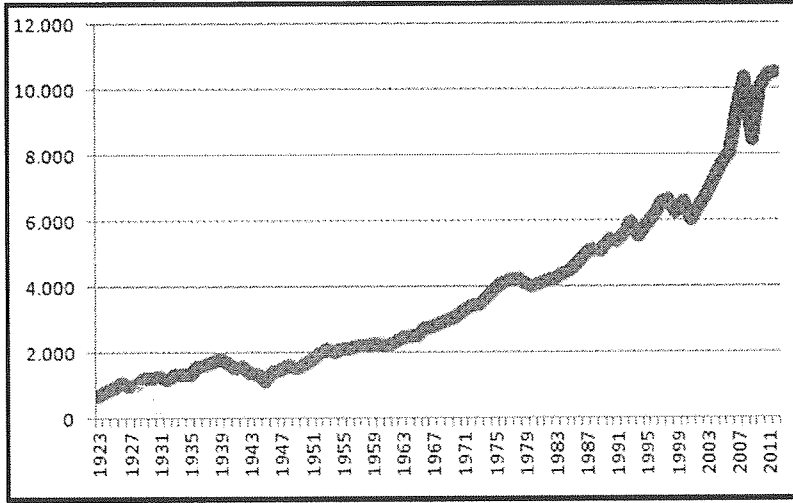
Ekonomi krizlerden bugünlere kadar güçlü bankacılık politikaları ve devletin uyguladığı destek ve indirimlerle ayakta tutulmaktadır. İhracata verilen önemler ve teşvikler artırılmış, vergilerde indirimler ya da ertelemeler gibi politikalara başvurulmuştur. Günümüzde devlet hala maliye-iktisadi politikalar ve MB uygulamalarıyla piyasayı canlı tutmaya çalışmaktadır.

Konuyu biraz daha açıklığa kavuşturacak olursak Osmanlı ekonomisi diğer ekonomiler gibi üç temel oluşumdan var olmuştur. Tarım, sanayi ve hizmetler kesimi olarak ortaya çıkarttıkları milli hasıla hakkında bazı düşünceler söylenmektedir. Örneğin Angus Maddison’un düşüncesinde Osmanlı Devleti’nin GSYH’sı 1870’de 9,7 milyar dolar(\$), 1913’de 16,2 milyar dolar(\$) civarlarında olup, nüfus 1870’de 11,8 milyon, 1913’de 15 milyon civarlarındadır (Maddison). Hasıla ve nüfusa bakarak o dönemler için Osmanlı Devleti’nde kişi başına hasılanın 1870’de 825 dolar(\$), 1913’de 1.213 dolar(\$) olarak hesap edilebilmektedir. Ve Maddison’un ölçümlerine bakıldığında Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu senesinde olan 1923 sonlarında GSYH 9,7 milyar dolar(\$), nüfus 13,9 milyon ve kişi başı hasıla 712 dolara(\$) inmiş olarak gözlemlenmektedir. Nüfus değişimleriyle oluşan nüfustaki

azalmanın ve ülke sınırlarındaki değişiklikler oluşan toprak kayıpları ile bu durum olağan bir hal olmaktadır (Eğilmez, 2013).

Aşağıdaki grafik 1923'den 2011'e kadar kişi başına düşen hasıladaki değişimlerin ve farklılıkların yaşandığı göstergeleri ifade etmektedir.

Grafik 4
1923-2011 Kişi Başına Düşen Hasıla Değişimi

Kaynak: Eğilmez, M. (2013) Kişi Başına Gelir ve Gelir Dağılımı

Yukarıdaki grafiği biraz inceleyecek olursak; 1923'lerde ekonomi kendisini toparlamaya çalışmıştır, 1939'lardaki düşüş ise ikinci dünya savaşı sonrası yaşanan etkileri yansıtmıştır. 1960-1980 dönemlerinde ithal ikameci kalkınma ve planlı ekonomi etkileriyle artış eğilimi görülmüştür. 1980'deki çöküşle birlikte ekonomi tekrar serbestleşme yani küreselleşme eğilimine girmiştir. Grafikte 1990'lı yıllarda yaşanan dalgalanmaların 2001 krizinin öncüsü olduğu görülmüştür. Hatta yaşanan 2001 krizi öncesinde de aynı inişli çıkışlı bir grafiğe rastlandığı belirtilmiştir. 2011'de yaşanan kriz sonrasında kişi başına düşen hasılda yaşanan artışlar dikkat çekmiştir. Türkiye de küresel krizin oluşturduğu negatif etki 2010 yıllarında oldukça kendisini göstermiştir.

IV. BÖLÜM

GELİR DAĞILIMI VE KÜRESELLEŞME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN EKONOMETRİK BİR ANALİZ

Bu çalışmada Türkiye ekonomisinde küreselleşmenin gelir dağılımına olan etkisi 1990 - 2015 yılları arasındaki dönemsel veriler kullanılarak zaman serisi analizi yöntemleri ile incelenecektir. Ekonometrik analiz kapsamında ilk olarak durağanlık analizi testleri ele alınacak ve daha sonra değişken arasındaki ilişkinin araştırmaları ele alınacaktır.

4.1. MODEL VE VERİ SETİ

Türkiye ekonomisinde 1990 - 2015 dönemi verileri kullanılarak küreselleşme ve gelir dağılımı ilişkisini incelemek amacıyla aşağıdaki logaritmik doğrusal denklem kullanılmıştır;

$$\text{Gini} = f(\text{gdp}, \text{g})$$

Modelde yer alan değişkenler, bu değişkenlere ait açıklamalar ve değişkenlerin elde edildiği kaynaklar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4

Modelde Kullanılan Değişkenler, Açıklamaları ve Kaynakları

Tanımlar	Açıklamalar	Kaynaklar
gini	Gini Katsayısı	Standartlaştırılmış Dünya Gelir Eşitsizliği Veri Tabanı (SWIID)- Solt (2019)
gdp	Kişi Başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri veri tabanı
g	Küreselleşme	2018 KOF Küreselleşme Endeksi

4.2. EKONOMETRİK YÖNTEM

Zaman serisi analizi, kapsamında öncelikle seriler mevsimsellikten arındırılmış ve logaritmaları alınmıştır. Bunlar zaman serisi analiz çalışmasının bir gerekliliğidir. Tüm değişkenlerin durağanlık özelliklerinin tespiti için Kwiatkowski Phillips Schmidt Shin (1992) (KPSS) testi kullanılmıştır.

Durağan olmayan serilerin durağanlığını tespit etmek amacıyla eşbütünleşme testleri yapılmaktadır. Ve durağan bir ilişkinin tespiti durumunda uzun dönemli denge ilişkilerinin araştırılmasına olanak tanıyan testler eşbütünleşme testleridir. Eşbütünleşme ile ilgili analizler Engle ve Granger'in (1987) makalesi ile başlatılmıştır (Acaravcı ve Öztürk,2003; Pazarlıoğlu,2007: 95-96).

Grafik 5'te gini katsayısı, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla ve küreselleşmenin gelir dağılımına olan etkisinin incelendiği model için öncelikle serilerin düzey (level) grafikleri çıkarılmıştır.

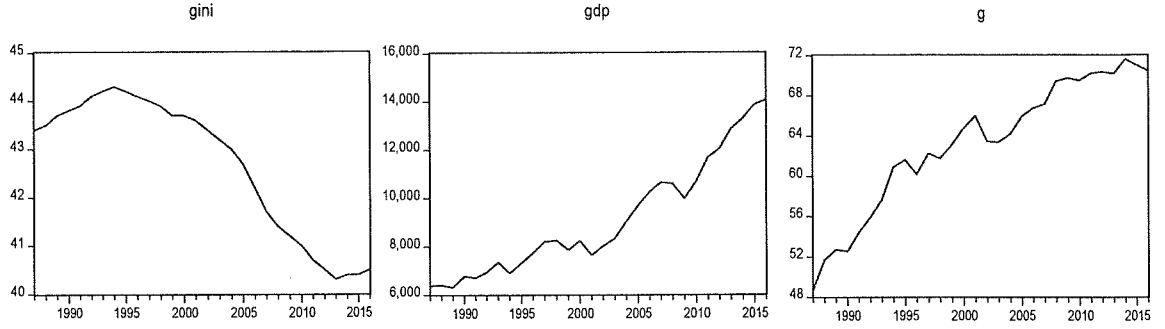
Gini katsayısı 1990'lı yıllardan 1995'lere kadar artmıştır, bu artış ekonomideki gelir dağılımı adaletsizliğini ortaya çıkartmaktadır. 2000'li yıllar itibariyle gini katsayısının azalan bir ivme gösterdiği aşağıdaki grafikte görülmektedir. Gini katsayısının azalışı ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliğinin giderek azalmasının bir belirtisidir.

Kişi başı gayri safi milli hasıla 90'lardan 2000'lere kadar artmakta ama bu artış hızı biraz yavaş olmaktadır. 2000 – 2008 yıllarında hızlı bir artış göstermiş olup küçük bir dalgalanma yaşamıştır. Daha sonra genel anlamda artarak artan bir kişi başı gayri safi milli hasıla ile karşılaşmaktayız. Gdp'nin artmasıyla gelir dağılımı eşitsizliği hakkında bir bağlantı sadece bu grafiğe bakarak yorumlanamamaktadır.

Verilerimizden hareketle küreselleşmenin ilk yıllarda hızlı bir başlangıç yaptığını daha sonra 1995 ve 2005 yılları arasında iniş çıkışlar yaptığını ve sonra sürekli bir artış içinde olduğunu görmekteyiz. Küreselleşme ile gelir dağılımı eşitsizliği hakkında bu grafikte herhangi bir yorum yapılamamaktadır.

Grafik 5

Analizde Kullanılan Değişkenlerin Düzey Grafikleri

4.2.1. Durağanlık Analizi

Tarihsel bir inceleme yapıldığında zaman serisi analizinde en önemli hususun durağan süreç kavramı olduğuyla karşılaşılmaktadır. Stokastik bir süreç izleyen zaman serisi analizleri için serinin durağan olup olmadığı çok önemlidir. Seriler durağan halde ise analiz yapılabilir. Oluşabilecek herhangi bir şok etkisinin geçici olması serilerin durağan olmasına bağlı olmaktadır. Yani seriler durağan ise şok etkisi geçicidir denilmektedir. Bir serinin varyansı, kovaryansı ve ortalaması zaman içerisinde sabitse o seri durağan seri olarak ifade edilmektedir.

$$E(Y_t) = \mu \quad (\text{tüm } t' \text{ ler için})$$

$$\text{Var}(Y_t) = E(Y_t - \mu)^2 = \sigma^2 \quad (\text{tüm } t' \text{ ler için})$$

$$\text{Cov}(Y_t, Y_{t+k}) = \gamma_k \quad \text{sabit} \quad (\text{tüm } t' \text{ ler için tüm } k \neq 0 \text{ için})$$

Yukarıdaki tanımlardan herhangi birini sağlamayan bir zaman serisinin durağan olmadığı söylenmektedir.

Durağan olmayan serilerin birim kök içerdiği belirtilmektedir. Bir serideki birim kök sayısı, serinin durağan hale gelene kadar alınması gereken fark sayısına eşit olmaktadır. Birim kökün varlığını araştıran sistematik test Dickey ve Fuller (1979) tarafından ortaya konulan birim kök testidir (Bozkurt, 2013:37-39; Gujarati,

2005:709-719). Genişletilmiş ADF birim kök testinin regresyon kalıbı ve hipotezleri şu şekilde olmakla birlikte bu denklem EKK yöntemi ile oluşturulmuştur;

$$\Delta Y_t = \alpha + \beta_t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \gamma_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t$$

Kwiatkowski Phillips Schmidt Shin (KPSS) birim kök testini modelimizde kullanacağımız için bu testi değerlendirmek gerekecektir. Daha önce bahsedilen Dickey Fuller ve GDF testlerinin ortak noktaları H_0 hipotezindeki serinin birim kök barındırdığını yani verinin içinde durağan olasılıklı bir süreçten bahsedilemeyeceğini belirtmişlerdi. KPSS testi ise tam tersi bir durumu göstermektedir. Burada incelenecek olan serinin birim kök içermediğini söyleyen H_0 hipotezi kurulacaktır. KPSS testinin hipotezleri aşağıdaki gibidir:

$$\begin{array}{ll} H_0 : \sigma_u^2=0 & \text{birim kök yoktur / veri durağandır.} \\ H_1 : \sigma_u^2 \neq 0 & \text{birim kök vardır / veri durağan değildir.} \end{array}$$

Kwiatkowski ve diğ. (1992) makalesine göre, yukarıdaki temel hipotezleri sınamanın koşulu şu denklemlerdir:

$$Y_t = \delta_t + r_t + \varepsilon_t$$

Burada eğilimi (trend) gösteren belirleyici (deterministic) eğilim katsayısı, rassal terimi ve bozucu terimi göstermektedir. Rassal terim, bir gecikmeli değer ile aşağıdaki gibi bir ilişki içindedir:

$$r_t = r_{(t-1)} + u_t$$

Burada u , rassal terimin bir gecikmeli değer ile kendisi arasındaki hata terimidir. Bu hata terimi KPSS testi için özel varsayımların kurulduğu bir hata terimidir, buna göre bu hata terimi ardışık bağımlı olmayan ve eş-varyans (homoskedasticity) ilkelerine sahip (σ_u^2) eşitliğidir. İşte bu hata teriminin varyansının sıfıra eşit olması, r_t 'nin durağan olmasını sağlayan koşulu yerine getirmektedir. Test istatistiği eşit değerleri Lagrange çarpanı ile belirlenmiş ve Kwiatkowski ve diğ. (1992) makalesinde yayımlanmıştır.

Tablo 5
KPSS Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	LM İstatistiği	Model (Düzey c+t)	D-LM İstatistiği	1.Fark (Model c)	Sonuç
gini	0,169389	0,146000	0,337511	0,463000	I ₁
gdp	0,165872	0,146000	0,170130	0,463000	I ₁
g	0,164351	0,146000	0,117569	0,146000	I ₁

Birim Kök Testlerinde farkları alınmış haliyle veriler durağanlık göstermektedir. Farkları alınmış bir şekilde ele alırsak, gini katsayısı birinci dereceden durağandır. Farkı alınmış (diferansiyel) GDP birinci dereceden durağanlık göstermektedir. Yine farkı alınmış birinci dereceden durağanlık gösteren küreselleşmeden bahsedilebilmektedir.

4.2.2. Eşbütünleşme Analizi

Farklı alındığında durağan hale getirilen serilerin oluşturmuş olduğu modellerde, uzun dönem verilerinin bazılarında eksiklik olabildiği için eşbütünleşme kavramı 1981 yılında Granger tarafından bulunmuştur. Çalışmamızda 'Johansen Eşbütünleşme Testi' kullanılmıştır. Johansen eşbütünleşme testi Soren Johansen ve Katarina Juselius tarafından 1988 ve 1990 yıllarında geliştirilmiştir. Johansen eşbütünleşme testinde birden fazla uzun dönem denge ilişkisinin tahmin edilebildiği belirtilmektedir. Yani test seviyelerinde durağan olmayan en az iki serinin durağan bir bileşimi olduğunu ifade eden eşbütünleşme kavramını test etmek amacıyla kullanılan eşbütünleşme modelidir. Johansen kısa dönemli denge değişimlerini de göz önünde bulundurarak uzun dönemli denge ilişkisini tahmin edebilmektedir. Bu bilgilerle birlikte Hendry ve Juselius sadece eş bütünleşme katsayılarıyla (vektörlerine) hangi değişkenin uyumlu olup olmadığını bu ilişkiden tespit edilemeyeceğini ya da uyumlu olsalar bile bu uyum hızının (büyüklüğü) anlaşılamayacağını bunun için hata düzeltme katsayılarının ayrıca bilinmesi (tahmin edilmesi) gerektiğini belirtmiştir. (Hendry ve Juselius, 2012)

Tablo 6
Johansen Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Eşbütünleşme Sayısı	Özdeğer	Trace İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık
Hiç*	0,565272	35,47900	29,79707	0,0099
En Fazla 1	0,342213	13,82009	15,49471	0,0880
En Fazla 2	0,106553	2,929379	3,841466	0,0870
Eşbütünleşme Sayısı	Özdeğer	Max-Eigen İstatistiği	%5 Kritik Değer	Olasılık
Hiç*	0,565272	21,65891	21,13162	0,0421
En Fazla 1	0,342213	10,89071	14,26460	0,1598
En Fazla 2	0,106553	2,929379	3,841466	0,0870

Eşbütünleşme testinin sonuçları değerlendirilirse, eşbütünleşme yokluk hipotezini Trace istatistiğine göre verileri incelendiğinde %5 kritik değerinin istatistiksel olarak grafiğin dışında kaldığını yani eşbütünleşmenin yokluk hipotezinin reddedildiği söylenebilmektedir. Trace istatistiğine göre eşbütünleşmeyi olumlu bularak, aralarındaki ilişki yine olumlu değerlendirilmektedir. En fazla bir adet eşbütünleşmenin varlığı kabul edilmektedir.

Johansen eşbütünleşme testinde Max-Eigen istatistiğine göre incelenecek olursa, %5 lik kritik değerin istatistiğin verilerine göre olasılık değeri reddedilmektedir. Eşbütünleşme hiç olmaz denilememekte ve eşbütünleşmenin olduğundan bahsedilebilmektedir. En fazla Johansen eşbütünleşmeden bir tane var hipotezi ise kabul edilmektedir.

4.2.3. Nedensellik Analizi

Değişkenlerin kendi aralarındaki ilişkisel boyutunda eşbütünleşme varsa standart Granger metodundan elde edilen veriler geçersiz olacaktır. nedensellik analizi tablo şeklinde sunulmaktadır. Bunun sebebi değişkenlerin durağan olmamasıdır, fakat ilk farkları durağandır. Değişkenlerin ilk farklarına uygulanan Granger nedensellik testi uzun dönemdeki verileri kapsamamaktadır ve analizler bu

şekilde kısa dönemli olmaktadır, bu nedenle nedensellik testine hata düzeltme terimi de eklenmektedir (Bahmani-Oskooee ve Alse, 1993).

Tablo 7
Granger Nedensellik Analizi

Nedensellik Yönü			Ch-sq Değeri	P Değeri
D(GDP)	→	D(GINI)	7,874342	0,0195
D(G)	→	D(GINI)	4,778825	0,0917
D(GINI)	→	D(GDP)	0,627504	0,7307
D(G)	→	D(GDP)	1,247060	0,5360
D(GINI)	→	D(G)	0,186305	0,9111
D(GDP)	→	D(G)	0,488884	0,7831

Tabloyu incelediğimizde elde edilen veriler %5 kritik değerle test edilmektedir. Küreselleşmenin genel bir olgu olduğunu unutmamak gerekecektir ki Türkiye'deki kişi başı gelire doğru negatif ya da pozitif bir ilişkisi gözlemlenmemektedir. Kişi başı gelirdeki değişimler gini katsayısındaki değişimlerin nedenselliği yoktur hipotezini reddediyoruz. Bu tablo da %5 kritik değere göre sadece kişi başı gelirdeki değişimin gini katsayısındaki değişimlere etki ettiğini söyleyebilmekteyiz. Küreselleşmenin gini'ye doğru etkisi %10 düzeyinde kabul edilebilir fakat bizim kritik düzeyimiz olmadığı için nedensellik ilişkisi yoktur hipotezini kabul ediyoruz. Gelir dağılımındaki iyileşmelerin kişi başı gelire doğru bir nedensellik ilişkisi içinde olmadığını söyleyebilmekteyiz.

Bir toplumda kişi başı gelir dengeli oldukça ekonomik büyümenin bundan olumlu etkileneceği şeklinde bir ifade kuramamaktayız. Küresel gelişmelerden dolayı milli gelirdeki değişimlerin yaşandığından söz edilememektedir.

Uzun dönemli hata düzeltme katsayıları incelendiğinde ortaya çıkacak olan sonucu görmek için denklem oluşturulmuştur.

$$\text{GINI} = 4,37 + 0,47G - 0,28\text{GDP}$$

Küreselleşmedeki %1 lik artış gelir dağılımını %0,47 bozmaktadır. Küreselleşmenin kişisel gelirleri pozitif etkileyerek gelir dağılımını bozmuş olması

sonucuna varılmaktadır. Diğer çalışmalarda da bahsedildiği gibi küreselleşme daha çok gelişmekte olan ülkeler aleyhine etkilerini göstermektedir.

4.3. EKONOMETRİK SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dünya genelinde büyük bir problem olan ekonomilerin en önemli noktalarından birisi de gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerdir. Ülkeler gerek maliye politikalarıyla gerekse iktisadi politikalarla bu soruna bir çözüm arayışı içine girmişlerdir. Özellikle gelir dağılımı adaletsizliği nedeniyle yaşanan sosyal sorunlar göze çarpmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ilişkileri ve gelişmekte olan ülkelerin ilişkileri her zaman farklı olmaktadır. Bu ilişkisel boyutları ele aldığımızda küreselleşmenin gelişmiş ülkelere etkisinin daha fazla olduğunu gelir dağılımında daha etkin olduğunu, gelişmekte olan ülkelerin ise etkisinin daha az olduğunu ya da etkileyemediğinden söz edilebilmektedir.

Küreselleşmenin oldukça çeşitli etkileri bulunmaktadır. Küreselleşme aynı andan birçok ülkeyi, ekonomiyi etkilerken hepsinde ayrı ayrı etkileşimlere girerek farklı sonuçlar doğurmaktadır. Mesela Türkiye için kullanılan verilerde durağanlık testinde farkları alınarak birinci derecede durağanlık gösterilmektedir. Nedensellik analizinde ise ilişkileri göz önünde bulundurmak gerekirse, kişi başı gelirdeki değişimlerin gini katsayısındaki değişmelere etki ettiğini gözlemlerken sadece bu etkiden bahsedilebilmektedir. Asıl olan konumuzdaki gelir dağılımına etkileri yukarıda söz edilmiş yine de sonuç bölümünde tekrar ele alınacağından, burada Türkiye örneği ile yaklaşacak olursak; ülkemizde küreselleşmeyle birlikte genel bir kanı olarak gelir dağılımında adaletsizliği arttırdığını fakat milli gelir üzerinde olumlu etkilerinin varlığından bahsedilebilmektedir.

SONUÇ

Bir ekonomide zaman içinde belli bir dönemde gelen değerler toplamına gelir denmektedir. Ülkede belli bir döneme ilişkin safi milli hasıla değerinden aynı dönemde, o ekonomide alınan dolaylı vergiler toplamının çıkartılmasıyla elde edilen tutarlarda milli gelir şeklinde ifade edilmektedir. Gelirin ülkeler arası ya da ülke içinde bölgesel dağılımı oldukça önemlidir. Gelir dağılımıyla bir ülkenin adaleti, refahı, büyümesi, verimliliği, eğitimi vb... pek çok değeri geliştirilebilir. Küreselleşme ülkeler arası ya da bölgesel olarak ticaretin gelişmesi, haberleşmenin gelişmesi, teknolojinin gelişmesi vb... alanları kapsayan oldukça geniş bir olgudur. Gelişmiş ülkeler küreselleşmeyi faydalı bulurken, gelişmekte olan ülkeler genellikle zararlı bulmaktadırlar.

Küreselleşme gelir dağılımını ancak gelişmiş ülkelerde olumlu etkilemektedir. Bu etkiyi ekonomilerine, sermayenin, mal ve hizmetlerin dolanım hızına, teknolojilerine hatta turizmlerine bile pozitif şekilde yansıtarak sürdürülebilir bir ekonomi elde edebilirler. Gelişmekte olan ülkeler için küreselleşmenin gelir dağılımına olan etkilerine bakıldığında daha çok ekonomilerini aşağı çeken ifadeler yer almaktadır.

Literatürde küreselleşme ve gelir dağılımını ya da küreselleşme ve kişi başı gelir arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların genelinde ülkelerin durumlarına göre olumlu ya da olumsuz olarak bahsedilmiştir. Stiglitz küreselleşme, yoksulluk ve gelir dağılımı ilişkilerinde olumlu bir bakış açısına sahip olamamıştır. Örneğin Kalwij-Verschoor çalışmalarında bölgesel ele almış ve her araştırmanın ayrı birer sonuç oluşturduğunu tespit etmiştir. Bizim çalışmamızda da Türkiye için bölgesel değil genel bir durumdan bahsedilmektedir. Dünya Bankası çalışmasında küreselleşmeyle birlikte uluslararası piyasanın içinde yer alan ülkelerin büyümeleri artış gösterdiğini ve bunun dolaylı olarak gelir dağılımında yaşanan adaletsizlikleri azalttığını öne sürmektedir. Dollar ve Kraay çalışmalarında yine küreselleşme ile ülke büyüme hızının artışı ve yoksulluğun azaldığını ifade etmektedirler. Ama çıkardıkları ortak sonuca göre desteklemenin varlığından söz ederek, gelir dağılımında azalmayı tam olarak buna bağlayamamaktadırlar.

Bu çalışmanın amacı Türkiye ekonomisinde 1990 – 2015 yılları verileri yardımı ile küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Modelde küreselleşme, kişi başı gelir ve gini katsayısı bilgileri zaman serisi çalışması çerçevesinde ve Johansen eşbütünleşme analiziyle çözümlenmeye çalışılmıştır. Johansen eşbütünleşme testi sonuçları analiz edilerek kişi başı gelirin gini katsayısı ile ilişkisel boyutta olduğu ifade edilmiştir. Ve yokluk hipotezini reddetmiştir. Uzun dönemli hata düzeltme katsayıları incelendiğinde ise küreselleşmenin kişi başına düşen gelire pozitif etki yarattığını ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin arttığını tespit edebilmekteyiz. Böylece küreselleşmenin gelir dağılımını olumsuz etkilediği çıkarımı yapılmıştır.

Dünya genelinde büyük bir problem olan ekonomilerin en önemli noktalarından birisi de gelir dağılımında yaşanan adaletsizliklerdir. Ülkeler gerek maliye politikalarıyla gerekse iktisadi politikalarla bu soruna bir çözüm arayışı içine girmişlerdir. Özellikle gelir dağılımı adaletsizliği nedeniyle yaşanan sosyal sorunlar göze çarpmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ilişkileri ve geliştirmekte olan ülkelerin ilişkileri her zaman farklı olmaktadır. Bu ilişkisel boyutları ele aldığımızda küreselleşmenin gelişmiş ülkelere etkisinin daha fazla olduğunu gelir dağılımında daha etkin olduğunu, geliştirmekte olan ülkelerin ise etkisinin olmadığından söz edilebilmektedir. Türkiye örneği ile yaklaşacak olursak; ülkemizde küreselleşmeyle birlikte genel bir kanı olarak gelir dağılımında adaletsizliği arttırdığını fakat milli gelir üzerinde olumlu etkilerinin varlığından bahsedilebilmektedir.

Toplumun yapısal anlamda ileriye dönük gelişmemesi geçmişteki kurumların eksiklikleriyle bağlantılıdır. Bunun en temel nedeni ise politik ve ekonomik kurumların etkileşimleridir. Dünyadaki eşitsizliği ortadan kaldırmaya çalışmak ve fakir ülkeleri zenginleştirmeye çabalamak için kurumları ve yapılanmalarını yenilemek, değişime açık olmalarını sağlamak gerekmektedir. Bu da asıl noktamız olan küreselleşmeye değinmektedir. Toplum düzenini fakirlik ve zenginliği hatta dünyadaki eşitsizliği açıklayabilmek için farklı politikaların ve sosyal düzenlemelerin ekonomik teşvik ve davranışları nasıl etkilediğini araştırarak ön görülebilmektedir (Acemoğlu ve Robinson).

Büyük tabloya bakıldığında globalleşen dünyada ülkeler arasındaki farklılıklar oldukça dikkat çekmektedir. Zengin ülkelerdeki insanlar daha sağlıklı,

daha uzun ömürlü, daha eğitimli ve yaşam standartları yüksek iken elektrik, yol, su gibi tüm sosyal hizmetlere de sahiptirler. Ve sosyal yaşama, sosyal hizmetlere ulaşmaları oldukça zahmetsizdir. Kanunlar ve düzenin oluşması kurumlara ve devlet politikalarına bağlı olmaktadır. Siyasi rant için bunların bir kısmı vaad olarak gösterilmekte ve ötelenmektedir.

Gelir dağılımında adaletin sağlanabildiği ülkelerin ekonomik güçlerinin bir göstergesidir. Yoksulluğu azaltabilmek, sosyal refahı ve yaşam standartlarını geliştirebilmek, siyasi anlamda dünyada söz sahibi olabilmek için ülkelerin temelleri sağlam bir ekonomiye ve saygınlığa ihtiyaçları vardır. Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için ekonominin serbestleşmeye karşı duruşu olmalıdır. Bu maliye ve iktisat politikalarıyla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, M. (2010). *Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah*. Bilig, Sayı: 53, 1-28.
- Acaravcı, A. ve Öztürk İ. (2003). Döviz Kurundaki Değişkenliğin Türkiye İhracatı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Review of Social, Economic & Business Studies*, 2, 197-206
- Acemoğlu, Daron ve J. Ventura (2001). *The World Income Distribution*. NBER Working Paper, No:8083.
- Acemoğlu Daron ve James A. Robinson. Güç, Refah ve Yoksulluğun Kökenleri, *Uluslar Neden Başarısız Olur?*
- Akkoç, F. ve Demir, S. (2011). *Türkiye'deki Düzeyi İle Muhasebe Meslek Mensuplarının, Vergi Denetmenlerinin ve İşletme Yöneticilerinin Kayıt Dışı Ekonomiyi Algulamaları: Aydın ili Örneği*. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26, 2.
- Aktan, Coşkun Can. ve Vural, İstiklal Yaşar. (2002). *Gelir Dağılımı Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri*. Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002.
- Akyüz, Y. (1980). *Sermaye, Bölüşüm, Büyüme*. 2. Baskı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 453, 28.
- Amin, Samir. (1999). *Küreselleşme Çağında Kapitalizm*. (Çev: V. Erenus) İstanbul, Sarmal Yayınevi
- Aninat, Eduardo ve diğerleri. (1999). *Adressing Equity Issues in Policy Making, Lessons from the Chilean Experience*. Vito Tanzi, Chu Ke-Young ve Gupta Sanjaaev (Ed.). Economic Policy and Equity içinde Washinton, DC: IMF, 1999, s.122-123.
- Aren, S. Bir Dönem Yazıları. (1980 – 1988) *Gelir Dağılımı ve Vergiler*. Gerçek Yayınevi. İstanbul: 1989, s. 5-11.
- Bahmani-Oskooee, M. ve Alse, J. (1993). Export Growth and Economic Growth: An Application of Cointegration and Error-Correction Modelling. *The Journal of Developing Areas*.
- Biber, A.E. (2008). *Değişen Devlet Anlayışı Müdahalecilik ve Piyasa Ekonomisi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:1, Sayı:16, Yıl:9, s. 56-69.
- Boratav, K. (1991). *1980'li Yıllarda Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm*. Gerçek Yayınevi, İstanbul.

- Brinkman, R. L. and J. E. Brinkman. (2001). *Cultural Lag: A Relevant Framework for Social Justice*. (mimeo). A paper presented to the 76th Western Economic Association International Conference held in San Francisco, 4-8 July.
- C. Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural. (2002). *Dünyada Gelir Dağılımında Adaletsizlik. Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayını, 2002, s. 11.
- Chossodovsky, Michel., (1999). *Yoksulluğun Küreselleşmesi*. (Çev: Neşenur Domaniç) İstanbul, Çiviyazıları. s 20.
- Colas, Alejandro. (2007). *Neoliberalizm, Küreselleşme Ve Uluslararası İlişkiler*. Saad-Filho, Alfredo - Johnston Deborah (Ed.), *Neoliberalizm Muhalif Bir Seçki*, Yordam Kitap, İstanbul.
- Collier, P. ve D. Dollar. (2001). *Can The World Cut Poverty in Half? How Policy Reform And Effective Aid Can Meet International Development Goals*. World Development Vol: 29, pp. 1787-1802.
- Cornia, Giovanni Andea and Sampsa Kiiski. (2001). *Trends in Income Distribution in the Post-World War II Period: Evidence and Interpretation*. WIDER Discusson Paper No.69, Helsinki: UN WIDER.
- Coombs, Philip H. ve Jacques Hallak (1987). *Cost Analysis in Education : A Tool for Policy and Planning*, World Bank Publication, The Johns Hopkins University Press.
- Crafts, Nicholas (2004). *Globalization and Economic Growth: A Historical Perspective*. The World Economy, vol.27, no.1, pp. 45-58.
- Çalışkan, İ. (2010). *Türkiye’de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk*. Sosyal Siyaset Konferansları, 2(59): 94-108.
- Çelik, Aziz. (2004). *AB Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı Yeniden Dağılım*. Çalışma ve Toplum, 2004/3, s. 53–91.
- David F. Hendry ve Katarina Juselius. Explaining Cointegration: Part II, Uni. Of Copenhagen, Dep. Of Eco. Dis. Pap. No: 00-05, Kasım 2000. s. 5. www.econ.ku.dk/okokj/papers/kjdhengii.pdf (2012).
- Dollar, David, Aart Kraay. (2001). *Trade, Growth, and Poverty*. World Bank Policy Research Working Paper , No. 2615.
- Dollar, D. ve A. Kraay. (2001). *Growth is Good for the Poor*. WB Policy Research Working Paper. Washington DC: World Bank. (2013) <http://elibrary.worldbank.org/content/workingpaper/10.1596/1813-9450-2587>.
- Dollar, David. (2001). 'Globalization, Inequality and Poverty since 1980'.

- Dollar, David and Aart Kraay. (2002). *Growth Is Good for the Poor*. World Bank, Development Research Group, Washington, D.C.
- Dreher, Axel and Noel Gaston. (2006). *Has Globalization Increased Inequality?*. Working Papers, Swiss Institute for Business Cycle Research.
- Dinler, Z. (1997). İktisada Giriş. 3. Baskı, *Ekin Kitabevi Yayınları*, Bursa, ss. 307,108.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2001). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan. DPT: 2599 - ÖİK: 610, Ankara. ss. 3-74.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2001). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyon Raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plan. DPT: 2599 - ÖİK: 610, Ankara. ss. 80-90.
- Dülgeroğlu, Ercan., Aytaç, Mustafa., Tahir Baştaymaz. *Kentlerde Yaşayan Ücretli Kesimin Telafi Edici ve Tamamlayıcı Gelir Kaynakları: Bursa Örneği*. Friedrich Ebert Vakfı, Bursa: 1992, s. 23-28.
- Easterly, William. (2001). *The Lost Decades: Developing Countries Stagnation in Spite of Policy Reform 1980-1990*, *Journal of Economic Growth*. Vol: 6, No: 2, pp.135-157.
- Eğilmez, M. (2010). *Makro Ekonomi, Türkiye'den Örneklerle*. 2. Baskı. Remzi Kitapevi Yayınları, İstanbul. ss. 212.
- Eğilmez, M. (2013). Kişi Başına Gelir ve Gelir Dağılımı <http://www.mahfiegilmez.com/2013/07/turkiyede-kisi-basna-gelir-ve-gelirin.html>
- Ersungur, Nihat. (2002). *Türkiye'de Nüfus Olgusu ve Gelir*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002.
- Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi. (1789). Madde: 4
- Garrett. (2001)., Dollar ve Kraay. (2004)., Nissanke ve Thorbecke. (2006). Development Research Group, World Bank. (Kuznets Gelir Dağılımı Hipotezi).
- Ghai, Draham. (1995). Yapısal Uyum Küresel Bütünleşme, Sosyal Demokrasi
- Gürsel, S., H. Levent ve R. Selim. (2000). *Türkiye'de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Avrupa Birliği İle Karşılaştırma*. TÜSİAD Yayını. No: 295, İstanbul.
- Gürses, D. (2009). İnsani Gelişme ve Türkiye. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(21): 340-341.

- Güven, Sami. *Temmuz Bankacılığının Toplumdaki Gelir ve Servet Dağılımı Üzerine Etkileri. Amme İdareler Dergisi*. Cilt 6, Sayı 2, Ankara: 1983.
- Gwartney, J., and Lawson, R. (2003). *The Concept And Measurement Of Economic Freedom*. *European Journal Of Political Economy*, 19: 405-430.
- Juselius ve Johansen. (2005). s. 8.
- Kalwij, A. ve A. Verschoor. (2005). *A Decomposition of Poverty Trends across Regions: The Role of Variation in the Income and Inequality Elasticities of Poverty*. WIDER RP no. 2005/36, http://www.wider.unu.edu/publications/workingpapers/research-papers/2005/en_GB/rp2005-36/. (2013).
- Kâpas J. ve Czeglêdi P. (2007). *Economic Freedom: Theory First, Empiricism After*. <http://sugarhoover.co.uk/articulos/Kapas-Czegledi.pdf>, ss.1-24.
- Karakayalı, Hüseyin. (2005). Makro Ekonomi. s.91.
- Karaman, İ. (1987). Gelir Dağılımı ve Türkiye'de Yapılan Gelir Dağılımı Çalışmaları 1959-1986. DPT, s. 51.
- Karataş, Veli. (2004). IMF Destekli İstikrar Programları ve Gelir Dağılımına Etkisi Türkiye Örneği. Yayınlanmamış Doktora Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ÇEKO Ana Bilim Dalı, Sakarya.
- Karluk, R. (2009). Cumhuriyet'in İlanından Günümüze Türkiye Ekonomisi'nde Yapısal Dönüşüm, Beta Basım (12.Baskı): İstanbul.
- Kazgan, Gülten. *Türkiye'de Gelir Bölüşümü Dün ve Bugün*. İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını. (1990). s. 17.
- Kešeljević, A. (2007). *Indexes of Economic Freedom-An Outline and Open Issues*. Rad. Ekon. fak. Rij., Vol: 25, ss. 223-243.
- Krugman. (2007). Krugman, Paul. (1991). *Increasing Returns and Economic Geography*. *Journal of Political Economy*. Vol: 99, Issue: 3, June, 483-499.
- Kurtipek, R. (2011). Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi, Uzmanlık Tezi, T.C Kalkınma Bakanlığı Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Müdürlüğü: Ankara.
- Kuştepelî, Yeşim., Halaç, Umut. (2004). *Türkiye'de Genel Gelir Dağılımının Analizi ve İyileştirilmesi*. *DEÜ SBE Dergisi*. c. 6, s. 4.
- Kwiatkowski ve diğ. (1992). <http://www.myistatistik.com/metodoloji/birim-kok/>

- Lawson, R. A. (2011). *Economic Freedom and the Wealth and Well-Being of Nations*. The Annual Proceedings of the Wealth and Well-Being of Nations at Beloit College, pp. 65.
- Lundberg, Mattias and Lyn Squire. (2003). *The Simultaneous Evolution of Growth and Inequality*. Economic Journal Vol: 113, No: 487, pp. 326-344.
- Maddison, Angus. <http://www.ggdc.net/maddison/Maddison.htm>
- Malan, A. (1998). Changes Income Distribution in South Africa – A Social Accounting Matrix Approach. 13. International Conference of Input- Output Techniques Macerata, Italy. ss. 11-13.
- Mazur, Jay. (2000). *Labour's New Internationalism*. Foreign Affairs, Jan. / Feb 2000; 79, 1; ABI/INFORM Global, pp. 79-93.
- Milanosević. (2002).
- Milanovic, Branko. (2005). *Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys Alone*.
- Neutel M. ve A. Heshmati. (2006). *Globalisation, Inequality and Poverty Relationships: A Cross Country Evidence*. IZA Discussion Paper No: 2223, <http://ftp.iza.org/dp2223.pdf>, (2012).
- Nissanke, M., ve E. Thorbecke. (2006). Channels and Policy Debate in the Globalization–Inequality–Poverty Nexus. World Development 34 (8), 1338–1360.
- Öncel, Türkân. (1982). *Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak: Negatif Gelir Vergisi*. İ.Ü. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları. 28. Seri, 1981/1982, s. 1-14.
- Özel, Mustafa. *Adnan Büyükdeniz 'le Türkiye 'de Faiz Politikaları Üzerine Röportaj. Piyasa Düşmanı Kapitalizm*. İz Yayıncılık. İstanbul: 1993, s. 94.
- Öztürk, Nazım ve Z. Gökalp Göktolga. (2010). *Yoksulluk ve Gelir Bölüşümünü Belirlemede Kullanılan Ölçütler*. Bütçe Dünyası Dergisi. Sayı 34, 2010/2, s. 325.
- Parasız İ., Para Politikası, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1998.
- Pehlivan, Muhammed Seyid. (2009). Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği.

- Pinar, Abuzer (2004). Vergileri Kim Ödüyor, Kamu Harcamalarından Kimler Yararlanıyor. TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı). Kasım 2004.
- Quah, Danny T. (2002). *One Third of the World's Growth and Inequality*. Journal of Economic Growth, 2: pp.27-59
- Rodrik, Dani. (1997). *Has Globalization Gone Too Far*. Washington, DC, Institute for International Economics.
- Seyidoğlu, H. (2006). İktisat Biliminin Temelleri. C.I Güzem, Can Yayınları, No: 21, İstanbul, ss. 409.
- Stiglitz, Joseph E. (2004). *Globalization and Growth in Emerging Markets*. Journal of Policy Modeling, 26, 465-484.
- Şerbetçi, Gamze. (2014). *Türkiye'de Uygulanan Finansal Politikaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi*. KSÜ İİBF Dergisi, S.1, 2014, ss. 93-116.
- Taşçı, K. (2007). Bilgi Ekonomisinin Kuramsal Çerçevesi. XXI. Türkiye'de İnternet. Konferansı. ss. 317-318.
- TÜİK, Yıllara Göre Dış Ticaret Hacmi. 2009.
- Türkiye Kamu-Sen. (2010). Gelir Dağılımı Adaletine Yönelik Ekonomik Politikalar, Ankara: Kamu-Sen Arge Merkezi, 2010, s. 21.
- Ulusoy, A. (2003). Maliye Politikası, Derya Kitapevi, 2. Baskı, Trabzon, ss. 383.
- UNDP. (1999). Human Development Report, Overview. ss. 1-3.
- Uysal, Y. (2007). Gelir Dağılımı Türleri Arasındaki İlişkiler Perspektifinde Türkiye'de Gelir Dağılımının Düzenlenmesine Yönelik Öneriler. Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. ss. 250-252.
- Yanar, R. ve Şahbaz, A. (2013). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(3): 56.
- Wade, R. Hunter. (2004). *Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?*. World Development. Vol: 32, No: 4, pp. 567-589.
- Oyan Oğuz ve Aydın, Ali Rıza. Maliye ve Fon Politikaları. Adım Yayıncılık. Ankara: 1991, s. 25.
- Thomas Piketty. Capital in the Twenty-First Century. London,Harward Uni.Press. Mart 2014, s.43-50
- Törüner, Mete. *Türkiye'de Ücretlilerin Kazanç Durumundaki Gelişmeler (1980-1990)*. İstanbul: TÜSES Yayınları 1992, s. 22.

Yıldız, Bekir. *Gelir Dağılımı ve Enflasyon*. Çalışma Politikası. 2. b., İstanbul: 1992, s. 7 - 19.